

Oturum Başkanı (Fevzi ÖZKAN, Rekabet Kurumu Grup Başkanı) - Bugünkü Perşembe toplantısına hoş geldiniz. Bugünkü Perşembe toplantımızın konusu "Türk Toplumunda Kültür ve Rekabet." Toplantıya geçmeden önce, tabii şu hususu belirtmemde yarar var. Bildiğiniz gibi, bugünkü toplantının konusu ve konuşmacısı farklıydı. Bugünkü toplantının konuşmacısı Dünya Gazetesi yazarlarından Rüştü BOZKURT olacaktı. Fakat, Rüştü BOZKURT Hocanın programındaki ani değişiklikler nedeniyle toplantımıza katılamadı. Yine aynı konuda toplantıyı yapmak gereğinden dolayı, Profesör Hüsni ERKAN Hocamız, yine aynı konuda, "Türk Toplumunda Kültür ve Rekabet" konusunda davetimizi kırmadı ve toplantıyı yapmak üzere aramıza katılmış bulunmaktadır. Ben kendisini kürsüye davet ediyorum. Hocamızın konuşmasına geçmeden önce, âdet olduğu üzere, Hocamızın özgeçmişinden ve yayınlarından bahsetmek istiyorum. Hocamız 1947 yılında Gazipaşa'da doğdu, 1969'da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra doktorasını 1976'da Almanya'da Fireyburg Üniversitesinde "Büyüme Modelleri ve Kalkınma Teorisi" üzerinde çalışarak, pekiyi derecede tamamladı.

1977-1980 yıllarında Hacettepe Üniversite Ekonomi Bölümünde çalıştı, Kara Harp Okulunda dersler verdi.

1980 yılında Ege Üniversitesi İktisat Fakültesine geçti ve aynı yıl, "Türkiye Bunalımı Nasıl Atlatabilir" konulu "Karacan Yazı Yarışması"nda ödül aldı.

1982'de Doçent ve 1988'de Profesör olan Hüsni ERKAN, 1982'den beri Dokuz Eylül üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesinde Öğretim Üyesi yapmakta. Aynı üniversitede 5 yıla yakın Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünü yürüttü.

Hâlen ÖSYM İl Snav Yöneticiliği ve Açıköğretim Fakültesi İzmir Koordinatörlüğü görevlerini de yürütmektedir.

1991 yılında "Demokrasi ve Piyasa Ekonomisinde Birlikler" adlı çalışmasıyla, TÜSİAD 1990 yılı Araştırma Ödülünü aldı.

Yine 1992 yılında, "Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme" adlı çalışmasıyla, Türkiye İş Bankasının Toplum ve İnsan Bilimleri Büyük Ödülünü aldı.

Yine 1993 yılında, "Güneydoğu Sorunu Nasıl Çözülür" adlı çalışmasıyla Yeni Asır Gazetesi Şevket Bilgin Ödülünü aldı.

Yani, Hocamızın aldığı ödüller çok fazla.

Gözlem Gazetesi Yayın Kurulu üyeliği ve köşe yazarlığı yapmaktadır.

Çeşitli bilimsel ve sosyal amaçlı dernek ve vakıflarda üyeliği bulunan Hüsnü ERKAN, hâlen İzmir Ticaret Odasında Başkan Danışmanlığı görevini yürütmektedir. Almanca ve İngilizce bilmekte olup, evli ve 2 çocuk sahibidir.

20'den fazla yayınlanmış kitabı olan Hüsnü ERKAN'ın, ekonomik büyüme, bölgesel gelişme, piyasa ekonomisi, ekonomi politikası, rekabet politikası ve bilgi toplumu üzerine çok sayıda bilimsel makale ve tebliğleri de bulunmaktadır.

Belki ilgi duyanlar olabileceği düşüncesiyle, kitaplarının adlarını kısaca söylemek istiyorum.

1976'da "Makro Ekonomik Büyüme Modelleri ve Gelişme Teorisi." 1987, "Sosyo-ekonomik Bölgesel Gelişme", 1987'de yayınladığı "Sosyal Piyasa Ekonomisi", 1989'da "Ekonomide Sosyal Demokrat Alternatif", 1990 yılında "Ekonomi Politikasının Temelleri", 1990'da "Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi", 1990 yılında yayınladığı, "Türkiye'de Demokrasi ve Demokrasi Kültürünün Gelişmesi", 1991 yılında "Ekonomi Sosyolojisi", 1992'de "Yeni Hükümetin Ekonomi Politikaları."

Yine, 1992'de "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Bilimsel Temelleri", "Uygulamada Sosyal Piyasa Ekonomisi", "Sosyal Piyasa Ekonomisinde Uygulanan Politikalar", "Demokrasi ve Piyasa Ekonomisinde Birlikler", "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Rekabet Boyutu." Bu bahsettiğim kitaplar, hep 1992 yılında çıktı.

1993 yılında "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Sosyal Boyutu", 1994 yılında "Ege Bölgesi Sanayi Sektörünün Yapısı ve Gelişme Potansiyeli", "Tar-İş Bank Tarihi", "5 Nisan Önlemleri Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi." Bunlar da 1994 yılında yayınlandı.

1995 yılında "Gelişme İktisadı, Kuram, Eleştiri, Yorum", yine aynı yılda "Demokrasinin Kültür Değerleri", 1996 yılında "Türkiye İçin Çözümüzlükten Çıkış Stratejisi- Toplumsal Sorunlara Entegre Sistemler Yaklaşımı." Yine aynı yılda, "Türkiye İçin Politik Alanın Analizi." 1997 yılında, "Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme." 1998'de "Kültür

Politikamızda Yeni Boyutlar." 2000 yılı içinse düşündüğü Hocamızın ve henüz yayınlanmayan "Yeniden Yapılanma" isimli kitabı yayına hazır vaziyettedir. Görüldüğü gibi, Hocam çok üretken bir yazar olup, 20'nin üzerinde eseri bulunmaktadır.

Şimdi, toplantıya geçerken, daha önce de olduğu üzere, 1 saat dolayında Hocamın sunuşu olacak, saat 5.00 civarında bir ara vereceğiz, aradan sonra "soru-cevap" bölümüne geçeceğiz.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Sayın Başkan, değerli Kurul üyeleri, değerli uzmanlar, izleyiciler; hepinizi saygıyla selâmlıyorum, bana bu fırsatı verdiğiniz için de ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Tabîî, bana ani bir konuşma teklifi olarak bu konu bildirildi. Sayın Başkanı da kıramayacağımı bildiği için, bugün buraya geldim; pek gelebilecek koşullarda değildim aslında.

Bir de ben, Rekabet Kurumunu önemli görüyorum; geçen haftaki toplantıda da belirtmiştim. Rekabet Kurumu benim için en az Merkez Bankası kadar önemlidir. Çünkü, orada da söylemiştim; Rekabet Kurumu, ekonominin mikro sürecini düzenler ve yönlendirir. Merkez Bankası ise, makro parasal süreci, yani makronun maliye dışındaki bir boyutunu düzenler ve yönlendirir.

O nedenle, bu kurumun kurulması gecikti; ama son derece önemli bir kurum. Çünkü, bu Kurum etkin işleyemezse piyasa sistemi işlemez, piyasa sistemi işlemezse, biz ekonomik sorunlarımızı çözemeyiz. Hatta bu bağlamda Eucken'in bir sözü aklıma geliyor; Eucken, "İktisatçıların Toulon'u sistem politikasıdır" der.

Napolyon, Rede nehri üzerinden Toulon'u almak için saldıracak, komutanları toplamış, sormuş, "Kente nereden saldıralım?" diye. Herkes tabîî; kuzeyden, güneyden, doğudan, batıdan, deniz açısından vesaire, görüşler bildirmiş. Hepsini dinledikten sonra Napolyon, deltanın ağzını, deniz girişini göstererek, " Toulon buradadır" demiş. Yani; "buradan saldırırsak, kolaylıkla alırız kenti" demiş.

Eucken, bu gönderme ile, ekonomik sorunların stratejik belirleyeni ekonomik sistemdir" diyor. Yani, sistem çalışmıyorsa, hiçbir ekonomik sorun çözülmez; ne işsizliğe çözüm bulunur, ne enflasyona çözüm bulunur. "Bu tür sorunlara çözüm, ancak işleyen bir ekonomik sistem içinde bulunur" diyor.

Dolayısıyla rekabet, piyasa sisteminin merkezî unsurudur. Piyasalar, rekabet yarışı içinde, ama **dinamik rekabet** yarışı içinde düzenlenmelidir. Yani, tam rekabet falan değil; tam rekabeti, izah etmeye çalıştım o toplantıda; çünkü, tam rekabette rekabet diye bir şey yok; o, sadece model kurmak için bir yaklaşım. Denge modeli kurmaya yarayan statik bir yaklaşımdır.

Dinamik rekabetin olabildiği ortam, rekabetin düzenlendiği ortamdır ve rekabetin düzenlendiği ortam çok dinamik bir olay olduğu için, bir kere düzenlenmek de yeterli değildir. Dinamik gelişmeyi sürdürebilmek için, rekabetin sürekli olarak değişime uyum sağlaması ve bu yönde yönlendirilmesi gerekiyor. Dolayısıyla, rekabet politikası bir kerelik değil, sürekli uygulanması gereken bir politikadır. Sürekli uygulanan bir politika olarak ekonominin işleyişini, piyasaların işleyişini garanti etmesi gerekir. Bu derece önemli görüyorum ben. O yüzden; rekabet yoksa, piyasa sistemi de yoktur.

Belirtmiştim o konuşmada da yine; piyasalar her devirde var olmuştur, her yerde var olmuştur; yani Sovyet Sisteminde bile piyasalar vardı. Ama, orası bir piyasa sistemi değildi; çünkü piyasaların olduğu ortamı sisteme dönüştüren unsur rekabettir. Rekabet yoksa piyasa sistemi de yoktur; piyasalar olabilir, ama sistem oluşmaz. Bu derece önemli; tabii ben ayrıntısına giremiyorum.

Rekabetin olabilmesi için, toplumda bazı ön koşulların olması gerekir.

Bu ön koşullardan birisi, mademki bu dinamik süreci düzenlenmeli ve yönlendirilmelidir; rekabetin varlığını garanti edecek normların toplumda oluşması gerekir. Bu da, rekabet için bir **rekabet yasasının**; yani yasal, kurumsal düzenlemenin varlığını zorunlu kılar. Dolayısıyla, bu birinci ön koşuldur; rekabetin var olabilmesi için, rekabetin düzenlenmesi gerekir.

İkinci ön koşul ise; rekabetin yasayla düzenlenmesi yetmez, rekabet için olumlu bir **kültür ortamının** oluşması gerekir. Biz buna "**rekabet kültürü**" diyoruz.

Bir diğer önkoşul; rekabetin işlediği **piyasaların yapısıdır**. Piyasa yapılarının, rekabetçi yapıya uygun olması gerekiyor. Tabii, bu rekabetçi yapıya uygun piyasalar içinde, rekabetçi davranışın varlığı, rekabetçi kültürün varlığına bağlı.

Dolayısıyla, piyasa sisteminin olabilmesi için, piyasa sonuçlarının rekabetçi sonuç vermesi için, yani rekabetin sonucuna uygun sonuçlar verebilmesi için, piyasa yapılarının buna uygun olması, rekabet kültürünün var olması ve artı, rekabetin düzenlenmiş olması gerekiyor.

Şimdi, tabii kültürle rekabet arasındaki ilişkiyi değerlendirek; konuyu farklı düzeylerde ele almamız mümkündür. Önce, toplumun **genel kültürü** rekabet için uygun mudur? Örneğin, burada biraz değinmeye çalışacağız; Türkiye için, Türkiye'nin toplumsal ortamında rekabetçi yapı var mıdır, uygun mudur? Artı, bunu genelden özele indirgediğimizde, ekonomik sistem içinde rekabetin varlığı ne şekildedir?

Ben şimdi bu tür analizleri incelerken; toplumsal bütünden,yani genelden özele doğru bir geçiş yapıyorum.

Toplumsal sorunları incelerken, bunları iktisat sosyolojisinin bir yaklaşımından esinlenerek 4 alana ayırıyoruz.Bunlar, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlardır. Fakat, ben bu 4 alanı daha ileri boyutlara götürmeye çalıştım. Özellikle, benim piyasa sistemini araştırırken ve iktisat politikasını araştırırken karşıma çıkan; ekonominin bir sistemleşmesi, bir yapılaşması ve bir de süreci söz konusu oluyor. Bu yapılanmanın, aynı şekilde diğer alanlarda da olduğunu görüyoruz.

Dolayısıyla, politik alanda bir sistemi, bir yapısı ve süreci; sosyal alanda bir sistemi, yapısı ve süreci; kültürel alanda bir sistemi, yapısı ve süreci vardır.

Şimdi, "kültür" dediğimizde biz ne anlıyoruz? Kültürün, tabii çok çeşitli tanımları var, ama biz şöyle bir tanımla yola çıkıyoruz: "Kültür, geçmişten miras kalan ve öğrenilebilir olan normlardır" diyoruz. Dolayısıyla, kuşaktan kuşağa aktarılırlar ve bireyin, çocuğun sosyalleşme süreci içinde öğrenilirler ve yaşamda bunlar uygulanırlar.

Şimdi biz, rekabetle kültürü karşılaştırdığımızda, bu kültürle ilgili değerler ve normlar, daha çok yazılı hâle gelmişse yazılı normlardır; yazılı normlar hukuk normlarıdır, yazısız normlar da sosyal normlar olarak vardır.

Aslında toplumda, bu "normlar" dediğimiz; örneğin, sistemle ilgili boyutunda ve dolayısıyla hem ekonomik alanda, hem politik alanda, hem sosyal, hem kültürel alanda birtakım normlar vardır, birtakım değerler sistemi vardır. Yani, politik değerler, sosyal değerler, kültürel değerler ve artı ekonomik değerler, normlar sistemi vardır.

Tabi, rekabetle ilgili olanının, öncelikle ekonomik alanda olması söz konusu; ama diğer alanlardaki davranışlar da, tabii ki bununla yakından ilgili. Çünkü, bu alt sistemleri her ne kadar biz birbirinden ayırıyorsak, herbiri insanın belli bir ihtiyacına cevap verdiği için bunu ayırıyoruz; ama bunların bir de bütünselliği var ve birbirini sürekli etkiliyor.

Tabi, bu değerler, geçmişten geldiği için, -önemli bence bu nokta- geçmişteki değerli bulduklarımızı korurlar; dolayısıyla geçmişle bağlantılıdır. Ve değerler sistemi insan için; yani su, bir balık için neyse, değerler sistemi de insan için odur. İnsanın toplumla bağlantısı bu değerler sistemiyle olur; bunlar olmazsa, insan yaşayamaz toplumda. Ancak, bu değerler sistemi, toplumda değişim için yeterli değildir. Değişim, teknolojik alandan kaynaklanır. Teknolojik alan, çünkü dinamik unsurdur ve bu dinamik unsur, zaman içinde insanın temel düşünsel paradigmasına bağlı olarak, toplumsal bütün yeniden şekilleniyor.

Dolayısıyla, burada gördüğümüz gibi, ben bu dörtlü şekle teknolojik alanı dahil etmeye çalıştım.

Toplumsal bütünü merkezinde teknoloji var. Teknoloji üretmenin yolu bilimdir, yöntemi bilimdir. Tabi, toplumsal sistemin merkezinde insan var. İnsan için onun düşünme kalıbı ve dünyaya bakış açısı ve insanın dünya görüşü teknoloji üretebilmesi için önemlidir. İnsanın temel dünya görüşü bilim bazlı olur ise, yeni teknoloji üretme şansı doğabiliyor. Dolayısıyla, biz uygarlığı dikkate aldığımızda; geleneksel teknolojiler ve geleneksel dünya görüşü temel paradigma oluyor. Buna sonradan mekanik dünya görüşü ekleniyor. Bu gelişme sanayi uygarlığını yaratıyor. Daha sonra, bilgi teknolojisi ve "Quantum" teknolojisi olarak bugünkü bilimsel dünya görüşüne ulaşıyor. bugün geriye doğru baktığımızda, bu üçünü görebiliyoruz.

Şimdi, geleneksel değerlerin ve geleneksel teknolojilerin olduğu bir ortamda, tüm bu alanlar ona uygun biçimde yapılıyor; toplumsal bütün içinde. Buna karşılık, mekanik düşüncenin, mekanik teknolojinin geçerli olduğu dönemde, yeni bir toplum yapısı oluştu. Yani, sanayileşmeyi kast ediyoruz; sanayi uygarlığı, mekanik düşünceye geçişle ortaya çıktı ve buna bağlı olarak tüm bu alanlar, sistemler, süreçler ve yapılar, tüm bu dört alanda da yeniden yapılandı.

Örneğin; tarım toplumunda evde üretim yapılırken, sanayi uygarlığında fabrikada üretim yapılır oldu, yeni bir sınıf doğdu, işçi sınıfı doğdu. Ne bileyim; evden işe, işten eve gelip gitme olayı doğdu. Kentler

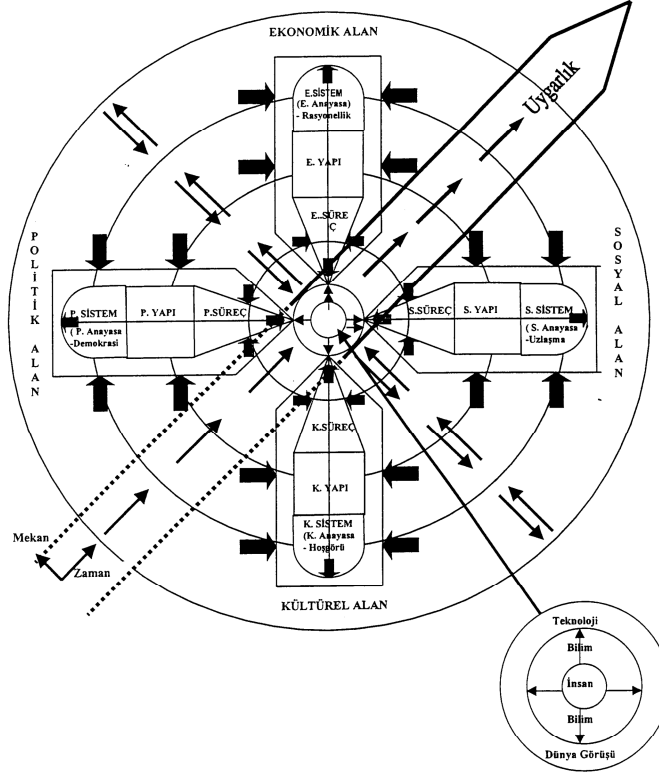
doğdu, sanayi kentleri doğdu ve sanayi toplumunun kendi kültürü doğdu ve sanayi toplumunun kendi politik sistemi doğdu. Tarım toplumunda krallık vardı, sanayi uygarlığında parlamenter sistem doğdu, demokrasi doğdu. Politik sistem yeniden şekillendi.

Bunun gibi işte; her şey yeni baştan, ama bir üst düzeyde yeniden şekillendi ve yepyeni kültür değerleri de bu arada oluştu. Ve işte bu bağlamda, ekonomi bilimi, bizim sanayi uygarlığı da; -ki, sanayi uygarlığının bir çocuğu olarak bizim okuduğumuz ekonomi bilimi onun bir ürünüdür, onun çocuğudur- dolayısıyla, ekonomi bilimi ve rekabet anlayışı da; işte serbest rekabet, serbest piyasa ekonomisi ilk şekliyle Adam Smith ile birlikte sanayi uygarlığının başlangıcından beri doğan, gelişen bir yaklaşım olarak karşımıza çıktı.

Tabi, Adam Smith'in burada tezi şuydu: Piyasa sisteminin işleyişinin spontane olduğu, kişilerin zaten özünde rekabet etme güdüsünün kendiliğinden var olduğu, dolayısıyla bu güdü sayesinde insanların yarış içinde olduğu ve bu nedenle de önemli olanın, kişilerin serbest olması, özgür olması, kendi kararını kendisinin vermesi gerektiği idi. Ancak, bu görüşün ortaya çıkmasının kökenleri ta Rönesans'a kadar gider; hümanizmaya, aydınlanmaya, pozitivistlere kadar gider; ondan sonra, nihayet sanayi uygarlığının temel düşüncesi olan Newtongil paradigmayı yaratır, o sayede de sanayi uygarlığı doğar.

Dolayısıyla, ekonomi bilimi ve rekabet, yani serbest rekabet ve serbest piyasa ekonomisi Adam Smith'le birlikte doğar. Bir başka deyişle sanayi uygarlığında insan aklının, Ortaçağın geleneklerinden özgürleşmesinden sonra, aydınlanma sürecinden geçtikten sonra doğar. Aklın özgürleşmesi önemlidir; Kant, "Aklınızı kullanma cesaretiniz olsun, aklını kullanmayan insan olamaz" der. Ya ne olur? Başkasının parçacığı olur. Burada bireyin özgürleşmesi, aklın özgürleşmesi, sanayi uygarlığının ve liberal düşüncenin doğuşu için son derece önemlidir ve aydınlanma çağı içinde, Avrupa'da gelişmiş yeni bir kültür ortamı oluşmuştur ve bu kültür ortamı, geleneksel, sosyal bağımlılığa bağlı değerlerden kopmuştur. Dolayısıyla, sanayi uygarlığı, iki organizasyon biçimi ortaya koydu. Sanayi uygarlığında temel üretim faktörü sermaye ve sermayenin sahipliği ya bireylerde oluyor, ya devlette oluyor. Buna göre iki sistem ortaya çıktı.

DIŞ DÜNYA

Kaynak : H. ERKAN

“Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar”

Şekil 1 -

Dinamize Toplumsal Bütün

Merkezden yönetimli Doğu Blokunun sistemleri ya da piyasa sistemi. İşte piyasa sistemi, özgür kişilerin arasındaki rekabet yarışına fırsat tanıdı. Burada rekabet daha çok, kişinin kendi çıkarlarını içgüdüsel olarak değerlendirme anlayışı şeklinde ön plâna çıktığı tezi ortaya atıldı. Ve bu

görüşte, rekabet yarışının, sistemin dinamik unsuru olma işlevi belli ölçüde gerçekleşti ve sanayi uygarlığının, ilk 100 yılı bu serbest rekabet ve serbest piyasa yaklaşımı içinde geçti. Ancak, ikinci 100 yıllık döneminde, bunun işleyişindeki yetersizlikler gündeme geldi. Yani, bir yandan toplumun belli kesimlerinin rekabet sürecine katılmayışı gündeme geldi. Bunun giderilmesi gerekirdi; bu, sosyal boyutu doğurdu. O yüzden ikinci 100 yıllık dönemin ekonomik sistemi, kapitalizmin sosyal içerikli bir piyasa sistemidir. Artı, yine bu arada, rekabetin böyle kendiliğinden var olmadığı, rekabetin desteklenmesi, korunması ve geliştirilmesi gereği ortaya çıktı ve bunun üzerine de, 1890'lı yıllardan itibaren ABD'de de ve Avrupa'da antitröst yasaları ve antikartel yasaları olarak rekabeti düzenleyen yasalar getirilmeye başlandı. Dolayısıyla, rekabetin kendiliğinden var olması, iç güdüsel var olan şeyin yetmediğini, çünkü rekabeti aksatan durumların ortaya çıktığını, güçlü olanın bu gücünü diğerleri aleyhine kullandığını gösterdi.

Çünkü "güç otokatalitiktir." Yani, kişisel güç, örgütsel güç, ekonomik güç ve politik güç- bunlardan birine sahipseniz, biri, bir süre sonra diğerini kendine çeker ve buna erişince bir üst kademeye atlayıp, bir diğerini çekmek ister. Ve bir diğeriyle birlikte, toplumda güç yoğunlaşması ortaya çıkabilir. Toplumda güç yoğunlaşmasının olması demek, özgürlüklerin kısıtlanması demektir. Çünkü güç, özgürlüğün karşıt kategorisidir.

Bu durumda özgürlükleri; rekabet etme özgürlüğünü serbest bırakmak istiyorsanız, o zaman gücü kontrol etmeniz gerekir. Gücü kontrol etmeniz için de, rekabeti düzenlemeniz gerekir. Bu nedenle, rekabet kendiliğinden var olan bir süreç değildir. O nedenle rekabetin yönlendirilmesi gerekir. Yani, kişilerde rekabet etme özgürlüğünün, isteğinin cesaretlendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekiyor.

Peki, bu istek kendiliğinden olabilir mi? Dediğimiz gibi, bazı tezlere göre olabilir, vardır ve rekabetteki bu bozulma durumları da geçicidir; hatta monopol duruma bile "geçicidir" şeklinde yaklaşımlar ortaya atılıyor.

Tabi, bunlar çok tartışılmış. Bugün de hâlâ iki temel tez var diyebiliriz; diğer açıklamaları bir yana bırakırsak. Bu Adam Smith'çi yaklaşımı günümüzde de yeniden canlandırmaya çalışan "rekabet özgürlüğü" tezi var. Amerika'da daha çok Chicago Okulu çevresinde bu savunuluyor. Avrupa'da yine bu yönde bir ekol var; Von Hayek ve

günümüzde de Hofman yoluyla daha çok bu tez savunuluyor. Bunlar, "Rekabet özgürlüğü varsa, rekabet için yeterlidir" diyorlar. Ama, özellikle ABD'deki araştırmalar gösteriyor ki, rekabet özgürlüğünün olması yetmiyor, piyasa yapıları önem kazanıyor; "Rekabet kültürü var olsa bile, piyasa yapıları rekabetçi değilse, rekabet işleyemez" deniyor. O zaman, rekabeti daha aktif yönlendirmek gerekir. İşte, "Harward ekolü" dediğimiz grup, daha çok rekabetin bilinçli politikalarla oluşturulup yönlendirilmesini, rekabetin düzenlenmesini savunmaktadır. 1940'lardan itibaren Amerika'da özellikle piyasalar üzerinde yapılan araştırmalar, zaten çağdaş "Rekabet teorisi"nin doğmasına bu yol açmıştır ve bugün ABD'de "Yeni Endüstri İktisadı" adı altında bu alan incelenmektedir. Yeni endüstri iktisadı; organizasyon teorisi, girişimcilik teorisini de içine alarak bunları araştırıyor. Çünkü; piyasa yapıları ve piyasa davranışları burada araştırılıyor. Piyasa yapıları rekabetçi midir, rekabete uygun piyasa yapısı var mıdır; artı, piyasadaki davranışlar, girişimci davranışları rekabetçi midir? Bunlar araştırılıyor ve bu alan, piyasa yapısıyla rekabeti inceleyen bir alandır ve iktisat biliminin yeni bir alanı olarak doğmuştur. 1940'lardan beri yapılan bu uygulamalı araştırmalar sonucunda ortaya çıkmış bir alandır ve "Çağdaş rekabet teorisi, bir yerde, buradaki bulguların ışığında gelişmiş; özellikle bu gün günümüzde küresel rekabete doğru geçtiğimizde, Porter'ın ortaya attığı görüşler bu alanda doğmuştur" diyebiliriz.

Şimdi, Batı uygarlığı içinde rekabet kültürünün; yarışma kültürünün, rekabet etme kültürünün varlığını görüyoruz. Kendi amacını gerçekleştirmek isteyen ve özgürleşmiş bireyin kendi özel amacını güderken devreye girdiğini ve bunun da yasalarla korunduğunu, hukuk normlarıyla korunduğunu görüyoruz.

Ve artı, yine burada hukuk normlarıyla korunurken, rekabetin, sadece bir olgu olarak değil, olgu olma ötesinde bir norm olarak da değerlendirildiği, normatif olarak da değerlendirildiğini görüyoruz. Çünkü, uygulamada görülmüştür ki, rekabetin iki türü vardır. Bir, olumlu olarak değerlendirileni, normatif olanı; bir de, olumsuz olarak değerlendirileni. Özellikle; "haksız ve yıkıcı rekabet" dediğimiz; başkasını piyasadan atma girişimi, başkasının girişimciliğini, özgürlüğünü kısıtlama girişimleri, haksız ya da yıkıcı rekabettir. Dolayısıyla, ekonomi biliminin burada rekabet olarak gördüğü, önerdiği, piyasalara işlerlik kazandıran mekanizma bu değildir. Ya nedir? İngilizce "fair competition" dediğimiz ya da bizim "başarı rekabeti" dediğimiz olgu; ekonomik birimleri, onlara güç

kullanarak, onlara baskı yaparak, onları haksız ve yıkıcı biçimde davranarak değil, aksine, kendi yeteneğinizi, kendi başarınızı, kendi çalışmanızı ön plâna çıkarmak yoluyla, yenilik yoluyla yaptığımız yarıştır.

Dolayısıyla, rekabet yarışının olabilmesi yenilik getirmekle mümkündür. Ayrıca, "yenilikçi rekabet" dediğimiz yeniliğin de bir süre sonra taklit edilmesi gerekir. Başarı rekabeti için taklit gereklidir. Eğer bir kişi yenilik getirir, yenilik monopolü oluşursa, rekabet orada aksar. Yenilik kadar önemli, yenilik sürecinde bir diğer aşama, yeniliğin taklit edilmesidir. Dolayısıyla, yeniliğin sahibinin hakları bir süre ancak güvence altına alınır, bir süre sonra bunun taklit edilmesi gerekir. Çünkü, rekabetin sürebilmesi, bu yeniliğin taklitine bağlıdır.

Ne zaman taklit edilecektir? Yeniliği getirenin zahmet ve külfeti, yeniliğe özendirilmesine değer düzeyde bir getiri elde ettikten sonra bunun taklit edilmesi gerekir. Dolayısıyla, yeniliğin ödülünü aldıktan sonra, diğer alana yayılması için piyasaların açık olması, yeniliği taklide açık olması gerekir bir yerde. Ve taklit gelmezse, zaten orada yenilik monopolü oluşur, o zaman rekabet ortadan kalkar.

Hatta, bunun üzerine de çok büyük tartışmalar olmuştur, tabi bizim bunlara girme şansımız yok burada.

Dolayısıyla, rekabetin sürebilmesi için, yeniliğin taklidi ve başka firmalar tarafından getirilmesi, izlenmesi gerekiyor. İşte bu anlamda yenilikler tezi ve yeniliklerin yayılması, "Çağdaş Rekabet Teorisi"nin özü olarak karşımıza çıkıyor ki, yeniliğin getirilmesini de bu gün için araştırma, geliştirmeye dayalı bir olay olarak düşünürseniz, yenilikler, bir yerde rekabetin temel amacı oluyor.

Tabi, rekabet eden firmalar, rekabet edebilmek için sürekli çok aktif olmak zorundadır. Aktif olan firma rekabeti korur, götürür ve piyasadan elenmemek için bu gerekir. Rekabet için, yani piyasa sisteminin işleyebilmesi için, ekonomik birimlerin attığı adımın sonucundan kendilerinin sorumlu olması gerekir. Yani, piyasa sisteminde sorumlulukları devlete yıkmak olmaz. Şimdi Türkiye'de meselâ bu geçici olarak getirildi ama, bunların gerçekten geçici olması gerekir, sürekli hâle getirilirse, piyasa sisteminin mantığıyla örtüşmez. Örneğin, bankalara getirilen yüzde 100 devlet güvencesi; bir piyasa sistemiyle bağdaşmaz bu uygulama. Yani, kriz döneminde geçici bir süre getirebilirsiniz, ama bunu zamanla sınırlandırmanız gerekir. Sınırsız bir güvence, piyasa sisteminin mantığına terstir, rekabetin mantığına terstir. Çünkü; piyasa sisteminin mantığında,

herkes attığı adımın, aldığı kararın sonucuna kendisi katlanmalıdır. Eğer kendi katlanmıyorsa, bunu başkasına aktarıyorsa, yani nimeti bana, külfeti sana; devlet bunu üstleniyorsa, orada piyasa sistemi olmaz. Çünkü, insanlar karar alırken özenli olmaz ve rekabet burada olmaz, burada haksız rekabet olur; külfeti başkasına aktarırsanız. O nedenle, piyasa sisteminde bu tür kurallara da, rekabetin işleyebilmesi için uymak gerekiyor.

Şimdi işte, bu anlamda piyasa sisteminde rekabetin Batı sistemi içinde uygulandığını ve bilgi çağına doğru geçerken yenilikler tezinin ve başarı rekabeti anlayışının bir norm olarak, bir değer olarak, bir kültürel öge olarak ön plâna geçtiğini görüyoruz. Çalışma rekabeti, başarı rekabeti-hatta Batı toplumları bu anlamda, "başarı toplumu" olarak adlandırılmakta-bu anlamda rekabet, başarıya yönelik kültür kalıplarının ve değerlerin varlığı ile gerçekleşiyor. Bu kültürel değerlerin olmadığı toplumda ise; daha çok sosyal bağımlılık ve ilişki toplumu özelliği karşımıza çıkıyor.

Dolayısıyla, sosyal bağımlılıkların olduğu bir toplumda rekabetin işleme şansı sınırlandırılmış oluyor. Bu anlamda toplumsal değerler bir yerde önemli.

Semada alt tarafta; geleneksel dünya görüşünün belirleyenleri olarak politik alanda ideolojiler, kültürel alanda değerler, ekonomik alanda çıkarlar ve sosyal alanda da sosyal bağımlılıklar vardır. Türk toplumuna baktığımızda; genellikle, geleneksel düşüncenin belirleyenleri de bunlardır.

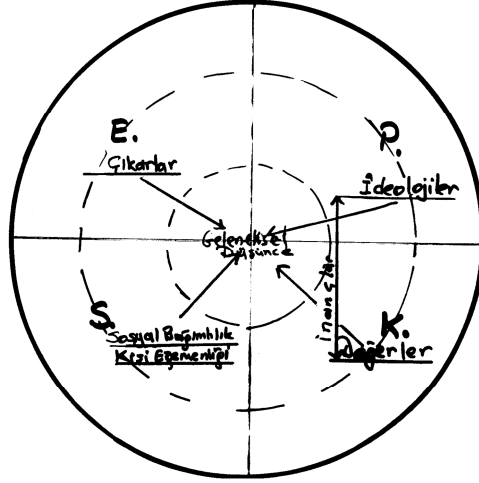
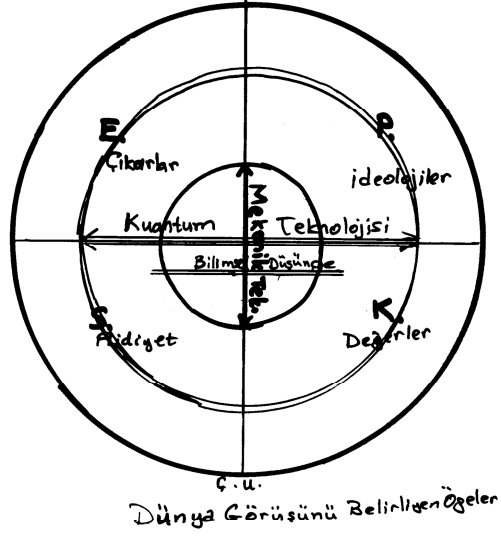
Türk toplumunda, geçmişte işte soy-boy geleneği kendine özgü bir özellik taşır; soy-boy dayanışması vardır. Bu soy-boy dayanışması içinde, temel üretim faktörü toprakta özel mülkiyet yoktur, özel mülkiyet olmadığı için, kölelik de yoktur. Bu sistemde kişiler önemlidir ve kişilerin yetenekleri önemlidir temel değerler olarak.

Dolayısıyla, böylesi bir toplumda güvenlik, hele göçebe toplumda güvenlik, birinci derece önemli konudur. Güvenliğin birinci derece önemli olduğu bir toplumda, topluluğun güvenliğini sağlayan en yiğit, en kahraman kişi, o toplumun beyidir. Yani, orada en yiğit, en kahraman kimse, toplumun başında temel yönetici kişi olmaktadır. Yalnız, burada beylik, tabanın katılımıyla. Meselâ, aile var, aile meclisi var; artı, bey var, beyler kurulu var. Yine, diğer politik örgütlenmelerde de buna benzer katılımcı bir yapı var eski Türk geleneğinde; ama, yapı hiyerarşik. Bey'in emirleri burada belirleyici. Kişi egemenliği var, bir sınıf egemenliği yok; kölelik yok, çünkü toprakta özel mülkiyet yok.

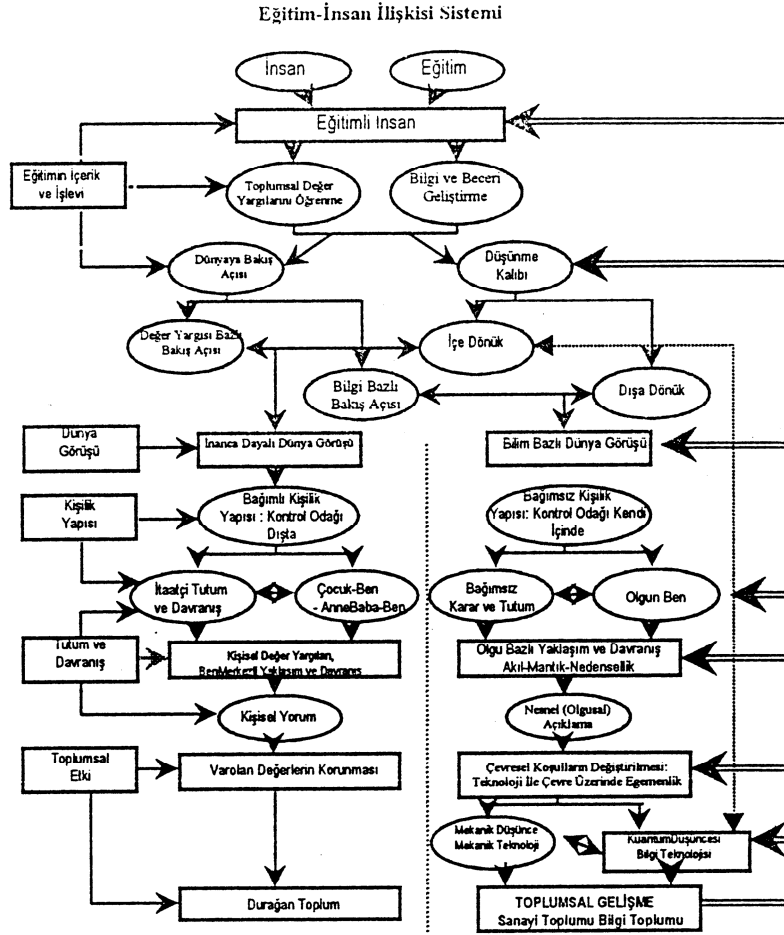
Bu yapı Osmanlıda da var, Selçukluda da var. Bu yapıdan gelen bizim toplumumuzda, insan merkezli bir sistemimiz var geçmişimizde. Bu insan merkezli sistemde kişi egemenlikleri var, sınıf egemenliği yok. Toprakta özel mülkiyet, bizde 1858 toprak yasalarına kadar yok. Toprakta özel mülkiyetin yokluğu, bizde hiçbir dönemde egemen sınıf olarak; örneğin, Avrupa'daki gibi feodal dönemdeki toprak lordları gibi bir sınıfın doğmasına yol açmıyor. Artı Avrupa'da bu feodalizmi takip eden kapitalizm döneminde de burjuvazi, bir egemen sınıfı olarak çıkıyor; onlar devleti, toplumu örgütleyip, yönetip, yönlendiriyor. Hâlbuki, Türklerde ise böyle bir yapılanma olmadığı için egemen kişi var; bey ve sultan var. Şimdilerde parti başkanları var.

Kişi egemenliğinde o kişinin egemenliğini güvence altına alacak bir sosyal kesim ortaya çıkıyor; bu da merkezî ordu ve merkezî bürokrasidir; Selçukluda ortaya çıkıyor. Selçukluda, çünkü yönetim egemen kişinin ailesine genişliyor. Ülüş sistemiyle büyük kentlerin başına sülaleden kimseler atanıyor; fakat bunların her birinin merkezî hükûmet üzerinde söz hakkı var; Osmanlıda Fatih'e kadar, orada da var. Dolayısıyla, bu Üleş sisteminde beylerin söz hakkı olduğu, beyler kurulunun söz hakkı olduğu için, diğer Türkmen beylerinin söz hakkı olduğu için iktidara katılım var. Yine burada kollektif bir dayanışmacı toplum anlayışı var. Dolayısıyla, Türk toplumunda bireyci değil, sosyal bir kişi var; yani kendisini topluluğu için feda eden, onun için çalıştığına inanan sosyal bir kişi var.

Sultan sülalesinden veya Türkmen beylerinden birisi; "merkez üzerinde ben daha iyi yönetirim" diye hak iddia edebiliyor. Bunu önlemek için merkez, bir merkezî ordu ve merkezî bürokrasi oluşturuyor. O zaman merkezî bürokrasi; zaten toprakta da özel mülkiyet yok, Tanrı'nın malı olan toprağın sahibi sultandır.

Şekil 2

Şekil 3 “Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar”

Sultan, bunun kullanımını verir. Kişiler bunu kullanır, etkin kullanmazsa elinden alır, başkasına verilir ya da merkez, bunu istediği zaman, birilerinin işlediği toprağı elinden alır, müsadere eder ya da tekrar kendine alabilir her zaman için. Dolayısıyla, özel mülkiyet yapısı yok. O yüzden, merkezî ordu ve merkezî bürokrasi, özel mülkiyet olmadığı için, kuşaktan kuşağa aktarılan mülkiyet ilişkisi olmadığı için, kalıcı, çocuklarına geçen bir sınıf ilişkisi yok. Ayrıcalıklı bir sosyal kesim var ama, bu, ayrı bir sınıf değil. Çünkü, askerın çocuğı yine asker olmuyor, bürokratın çocuğı illâ da bürokrat olmuyor; böyle bir kural yok. Ya da elinde, onun sosyal güvenliğı için bir özel mülkiyeti yok.

Bu yapı içinde sosyal dayanışmacı bir toplumsal yapı var ve Türk toplumunda kişi, bu nedenle sosyal kişidir. Yani, Türkiye'de bireycilik son yıllarda ne kadar gelebildiyse, o kadarı vardır, daha fazla bireyci bir kişi yoktur. Dolayısıyla, bizdeki kişi, ailesi için, çevresi için, çok yakın zamana kadar; işte namusu için kendini feda edendir. "Namus" dediğı şey, ailenin onuru, namusu bir sosyal dayanışma ögesidir.

Yine aynı sosyal dayanışmacı yapıyı geçmişteki ahilik örgütlerinde de görürsünüz. Orada tamamen sosyal bağımlı ve sosyal dayanışmaya dayalı bir örgütlenme biçimi vardır; gerek Selçukluda, gerek Osmanlıda ahilik teşkilâtı tamamen öyledir. Yine, zaten sosyal bağımlılığın olduğu yerde alt-üst ilişkisi varsa, bu sosyal bağımlılıklar güçleniyor. Kişi egemenliğı, aslında sosyal bağımlılığı getiriyor. Bizim aile içinden başlayan zaten bir sosyal bağımlılık sistemimiz var; örneğın, ailedeki ilişki anne-baba, artı kardeş ilişkileri, ağabey-abla-amca vesaire. Yani, bu kadar ayrıntılı ilişki, örneğın Batı toplumunda hem yoktur, hem oradaki ilişkide; işte ağabey-kardeş ilişkisinde bir alt-üst ilişkisi yoktur. Ama, bizde bu hiyerarşik yapı, bu sosyal bağımlılık ilişkisi statüleri de bir yerde belirlemiştir. Bir hiyerarşi vardır, ve dayanışma vardır aynı zamanda.

Bu nedenle, Türk toplumu yapısında genellikle böylesi bir sosyal dayanışmacı yapı vardır.

Şu şekli biraz öne alalım, üstteki şekle inelim. Batının gelişmesi içinde mekanik düşünceye geçtiğimizde; bu değerler, ideolojiler, çıkarlar, aidiyet, sosyal bağımlılık yine var ama, burada mekanik düşünce devreye giriyor. Bu mekanik düşüncenin devreye girmesi, teknoloji üretmeye yönelir. Yeni teknolojilerin üretilmesiyle birlikte, değerlerin ve inançların ağırlığı belli ölçüde, kendi ilgili olduğu alanla sınırlı kalabiliyor. Yani,

toplumun gelişmesi için, teknoloji için, bilim için, yeni bir dünya doğuyor, yeni bir alan doğuyor toplumsal yapı içinde.

Dolayısıyla, şimdi rekabetin de yeniliklere dayandığını düşünürsek; rekabet tekniğinin temelinde teknolojik yeniliğin olduğunu düşünürsek, burada rekabet sürecinin yeni bir temele oturduğunu görüyoruz. O nedenle, Batı, bir yerde mekanik düşünceyle birlikte, bilimin alanı olan, teknolojinin alanı olan yeni bir alanı, bu değerlerden belli ölçüde bağımsızlaşmış, yani kültürel değerlerin dışında rekabet yarışının dinamiği bir yerde teknolojiye bağlı olarak ortaya konulmuştur.

Bunu, daha sonra mekanik düşünce yerine, Quantum düşüncesi geçince, bence bu alanın bilimin alanı daha da genişlemiştir. Bu şekilde bilimin alanının genişlemesi, rekabetin içeriğini de değiştirmiştir. Tabii, bu içerik değiştirmesinde, geçmişteki sanayi uygarlığındaki rekabet, daha çok madde için bir rekabettir, maddî çıkar için bir rekabettir; oysa, bilgi çağındaki rekabet, madde için değil, insanın kendini kanıtlaması, kendini yenilemesi, kendini aşması için bir yarışır; dolayısıyla birinci derecede kendiyile bir yarışır, başkasıyla değil. Yani, başkasıyla da yarışıyor ama; o, bir yerde ikinci derecede. Kişi, asıl kendiyile yarışıyor; kendini aşıyor, kendini geliştiriyor, dolayısıyla rekabetin içeriği değişiyor.

Bu durumda rakipler her zaman düşman değil; rakiple yerine göre dayanışma içinde oluyorsunuz. O yüzden, bilgi toplumunda hem rekabet var, hem dayanışma var; yerine göre rekabet, yerine göre dayanışma var.

Şimdi, Türk toplumunda ise, geleneksel değerlerden dolayı geleneksel dünya görüşü var. Özellikle ideolojiler, değerler, çıkarlar ve sosyal bağımlılıklar bizim dünya görüşümüzü belirlediği için, bizim dünya görüşümüz içinde rekabetçi bir anlayış için, yenilikçi bir anlayış için, teknoloji üretmek için yeterli bir alan oluşmuyor. Dolayısıyla, burada ne rekabeti var? Olsa olsa çıkar rekabeti var. Belki de, sanayi uygarlığında tanımlanan biçiminde orada da çıkar rekabeti var ama, bizdeki çıkar rekabetiyle Batı'daki çıkar rekabeti işleyişi, kültürel olarak farklı tabana oturuyor. Yani, orada maddî çıkarın, bireysel çıkarın savunması var, bizde sosyal ve bağımlılıkla birlikte bütünleşmiş bir çıkar arayışı söz konusu.

Bu durumda, örneğin; Türk toplumunda grupsal çıkarlar söz konusu. Ve burada demin değindiğim anlamda, rekabetin temel değer sistemi olarak başarı rekabetinin olmayışı, başarıya yönelik kişileri yönlendirme normunun yokluğu, rekabetin etkin biçimde oluşmasını

engelliyor. Artı, bunu besleyen bir başka düşünce sistemi var. Eğitim ilişkisiyle ben bunu açıklamak istiyorum.

Şimdi, buradaki şekilde şunu görüyoruz: Eğitim ve insan ilişkisinde, eğitim insana iki şey verir. Bir, değer yargıları verir; iki, bilgi beceri kazandırır. Dolayısıyla, değer yargıları ile bilgi ve beceri eğitimin iki amacıdır.

Bu iki unsura göre insanın **dünyaya bakışı** ve **düşünme kalıbı** şekillenir. Dünyaya bakışı, bundan dolayı ya değer yargısı bazında oluyor ya bilgi bazında oluyor. **Düşünme kalıbı** ise ya **içe dönük**, ya **dışa dönük** oluyor.

Şimdi, bu dördlünün sentezini gündeme getirebiliyoruz. Değer yargısı bazlı bakış açısıyla içe dönük düşünme sürecinin olduğu toplumda, demin belirtmeye çalıştığım gibi, geleneksel dünya görüşü oluşuyor. İçe dönük düşünme tarzı, içe dönük düşünme kalıbı ve değer yargısı bazlı. Yani insanlar, geçmişteki kültür değerlerini alıyor, o değerlerle, o gözlükle dünyaya bakıyor. Burada, demin şekilde gördüğümüz gibi, inanca dayalı dünya görüşü oluşuyor. İnanca dayalı dünya görüşü, üst otoriteden alınan, geçmişten alınan değerlerdir, inançlardır. Dolayısıyla bunu, dünya görüşünün ve davranış kalıbının temelinde gören insan, bağımlı kişilik yapısına sahip oluyor. Bu bağımlı kişilik yapısı da, kontrol odağı üstte olan bir insanı yaratıyor; başkasından emir alan. Başkasından emir aldığı için, kendi aklını, inisiyatifini kullanma geleneği de oluşmuyor. Ve burada itaatçi tutum ve davranış, yani anne-çocuk ilişkisindeki bir yapı ortaya çıkıyor, kişisel değer yargıları ortaya çıkıyor. Bu kişi, kendi sosyalleşme sürecinde aldığı değerleri, kendi kişilik yapısına göre şekillendirip, kendi dünya görüşünü inanca dayalı olarak oluşturuyor. Ondan sonra dünyaya baktığında, o değerler açısından o gözlükle dünyayı değerlendiriyor. Eğer karşılaştığı herhangi bir olay o değerlere uyuyorsa, harika, uymuyorsa, tu kaka. Bu şekilde bir skalası var.

Dolayısıyla, burada kişisel yorum; her şeyi kişiselleştirmek, kendi kişisel değerleriyle dünyayı açıklamaya çalışmak, -daha doğrusu açıklama değildir bu, sadece bir yorumdur. Çünkü değerlerin uzantısı olan bir yorum. Değerler de zaten yeni bir şey değildir. Değerler yeni bir şey, yeni bir açıklama getirmez. Bu nedenle, geçmişteki değerlerin yorumundan başka bir şey yapılmaz.

Hâlbuki, Newton mekaniğiyle Batı neyi keşfetti? Batı, bilgi bazlı bakış açısı, dışa dönük düşünmeyi getirdi. Yani, bir olayı, bir konuyu

karşıdan izliyorsunuz ve karşıdan izlediğinizde onun sonucuna bakıyorsunuz, o sonucu yaratan nedenleri ortaya koyuyorsunuz, neden-sonuç ilişkisini ortaya koyuyorsunuz ve o nedenlerin, o sonucu nasıl yarattığına bakıyorsunuz ve bu nedensellik ilişkisinin keşfi, size yeni bilgi veriyor. Dolayısıyla, değerler yeni bilgi içermez; ama, nedenselliklerin keşfi, yeni bilgi içerir. Rekabetin olabilmesi için, bir kere yeniye yönelme temel bir unursa, geçmişteki değerlere dayalı yoldan çıkarak rekabeti geliştirmek mümkün değil, teknoloji geliştirmek mümkün değil.

Oysa işte, Batı uygarlığı Newton mekaniğiyle yenibir paradigmaya geçiyor. Yani nasıl bir hekim hastasına karşıdan bakıyorsa, siz de bir sosyal olaya karşıdan bakmak, objektif olmak, objenin neden-sonuç analizini yapmak zorundasınız. Hâlbuki, geleneksel dünya görüşünde, ne var? Sübjenin değerleri açısından bakıyorsunuz; sübjektif oluyor. Oysa Newton mekaniğine dayalı paradigmada objenin neden-sonuç ilişkisine, yani nesneye bakıyorsunuz. Böylece nesnel, olgusal bir açıklama yapıyorsunuz ve buna dayalı teknolojik düşünce, mekanik düşünce, işte sanayi toplumunu bir yerde yaratıyor.

Şimdi bilgi çağında, buna, şu içe dönük unsur üçüncü boyut olarak katılıyor. Yani bilgi bazlı bakış açısı, dışa dönük düşünce ve içe dönük düşüncenin sentezine dayalı yeni bir paradigma oluşuyor. Üçlü sentez oluyor. Yalnız burada, diğerinden bir fark var; şimdi burada içe dönüklük, geçmişin değerleriyle bütünleşiyordu, dolayısıyla, geçmişte zaten bilinen değerleri, bilinen normları getiriyor. Oysa yeni sentezde, içe dönüklük, geçmişe bağlı değil. Burada içe dönüklük, kişinin hayal gücünü gündeme getiriyor. Kişinin hayal gücünün gündeme gelmesi, nedensellik birleşiyor, bilgi edinmeyle birleşiyor, dıştan bakmayla birleşiyor. Yani, insanın iç dünyasındaki değerler açısından duyarak, hissederek bir yorum değil, nedenselliği "neden-sonuç" mantığı içinde hayal gücünü kullanarak, görünmeyen dünyadaki nedenselliği keşfetmeye yöneliyor.

İşte mekanik düşünce, o yüzden görünen dünyayı, bu gördüğümüzü, gözlediğimiz doğayı inceler.

Quantum düşüncesi ise, madde ve maddenin alt parçalarına inerken, görünmeyen dünyayı inceler, bizim göremedimiz dünyayı, oradaki nedensellik ilişkilerini, mantık ilişkilerini inceler ve buna dayalı olarak hayal gücünü kullanarak yenilikleri yaratıyor ve şimdiki rekabet olayı da bu yeniliklere dayanıyor.

Dolayısıyla, Türk toplumuna bakarsak; bir tarafta dünya görüşü nereye dayanıyor? Geleneksel dünya görüşü hâlâ egemen. O yüzden, bizdeki aydın geçinen kesim, çoğu kez, hep ideoloji pazarlamıştır, hep değer yargıları pazarlamıştır, hep kendi inançlarını pazarlamıştır; çünkü yeni bilgi üretmiyor. Geçmişten aldığı değerlere yandaş kazanmak için, taraftar kazanmak için inançlarını ve değerlerini pazarlamaya çalışıyor, bunu satmaya çalışıyor; bu yapı içinde de sosyal bağımlılık ilişkileri ön plânda. Geleneksel yapı içinde bir tarafta **sosyal bağımlılık** var, **grupsal çıkarlar** var, **kişi egemenliği** var kültürel değerler olarak; ama buna bağlı olarak, ne **başarı motifi** var, ne **rekabet motifi** var, ne **yenilik motifi** var.

Bunların olmadığı bir ortamda, çağdaş rekabetin gerçekleşmesi, oldukça zor olarak karşımıza çıkıyor. Ben iki tane çok kısa bir şekil göstererek, konuyu toparlamak istiyorum.

Bence, böylesi bir yapı içinde, Batı kültüründen farklı bir anlayış ve dünya görüşü içinde toplumun alt sistemlerine baktığımızda ne görüyoruz? Örneğin biz, Batı'dan demoraksinin bütün baş unsurlarını aldık. Aşağı yukarı çoğunu aldık, yani fazla bir eksikimiz yok; ama demokraside eksikimiz var. Niye var? Çünkü, aldığımız demokrasiyi şeklen uyguluyoruz. Niye? Çünkü, değerlerimiz, değerlerin altındaki psikolojik durum; yani motifler, motiflerden kaynaklanan motivasyon yapıları ve buradan kaynaklanan davranışlar, bu demokratik şekli çerçeveye tam çakışmıyor. Niye? Çünkü, burada oldukça kapalı sosyal yapılar var, kapalı yapılar içinde, bağımlılıklar ve kişi egemenliği var. Bağımlılıkların ve kişi egemenliğinin olduğu bir ortamda, bu politik değerlerin olduğu bir yerde, ideolojik yandaşlığın olduğu bir yerde, politik kişi egemenliğinin olduğu bir yerde, demokrasi, şekli kalmak zorundadır. Çünkü, Batı demokrasisi, eşit, özgür, aynı düzeydeki insanlar arasında karşımıza çıkar.

Biz insanları eğitirken, özgür insan yetiştirmiyoruz, biz terbiyeli insan yetiştiriyoruz. Ve bir üst düzeydekiyle bir kişi tartışmaya kalktığında, "vay terbiyesiz, bana saygısızlık ediyor" diyor. Yani o, kendi fikrini savunuyor, görüşünü ileri sürüyor, "benim görüşümü ciddiye aldığı için karşımda yeni bir görüş ortaya koyuyor" demiyor, "bana saygısızlık ediyor, terbiyesiz" diyor. Çünkü, bizde eğitmek, hep terbiye etmek; deminki şekilde gördüğümüz gibi, hep değer yargısı vermek anlamına gelmiştir. Bugünkü sıkıntılarımızın bir kısmı da zaten burdan geliyor. Örneğin; tüm değerler bizde terbiye etmek için veriliyor, din de terbiye etme aracıdır ve o anlamda din de, Türk toplumunda tabanda, ailede verilen bir olaydır;

tepede, devlet katında değil. Türk toplumunun geçmişinde, Orta Asya geleneğinde de, Selçuklu geleneğinde de, Osmanlı geleneğinde de devlet, tepede dünyevîdir. Bey'in, egemen kişinin koyduğu kurallar kanun hâline gelir ve onlar dünyevî kurallardır, yönetime ilişkin kurallardır. Dinî kurallar, tabanda, ailede verilir, terbiye etmek için verilir ya da diğer sosyal kurallar, yine orada verilir. Orada da dayanışma var, bağımlılık var. Rekabetin ön koşulları kültürü, bir yerde yeterli ölçüde yok.

Buna bağlı olarak; örneğin, ekonomik alandaki kapitalizminiz, bir yerde kuralsız ve kurumsuz geliyor. Grupsal çıkarlar; rüşvet, vesaire; bağımlılık ilişkisiyle bütünleşince, ortak çıkarı gerçekleştirmek ön plâna çıkıyor.

Teknolojik alanda biz ya doğada gördüğümüzü almışız ya da ithal ettiğimiz teknolojiyi. Nedene inip "neden-sonuç" mantığını kullanmayan bir insanın yenilik ve teknoloji üretmesi mümkün değil; o yüzden biz teknoloji üretmiyoruz, teknoloji üretme kültürüne sahip değiliz.

O yüzden, geçmişte, göçebelik döneminde doğa ne verdiyse onu almışız, bittiğinde, başka yere gitmiş onu almışız, şimdi de Batının teknolojisini ithal edip, almakla meşgulüz. Kendimiz teknoloji üretmeye yönelebilmemiz için, aklımızı kullanmamız, nedenlere yönelik dünya görüşünü şekillendirmemiz gerek.

Sosyal alanda hep kapalı toplum yapıları; dikey örgütlenmede tepede devlet, tabanda aile; arası boştur. Çünkü, tepedeki egemen kişinin, egemenliğini riske sokacak hiçbir örgütlenmeye izin verilmez; çünkü egemen kişi için o, risk oluşturabilir. Osmanlıda Ahilğin zayıflamasının da bunda payı vardır. Selçukluda daha güçlüydü. Niye? Çünkü, orada Ülüş sistemi içinde Sultan ailesinin ülüştüğü yönetim anlayışında kentlerin yarı özerk bağımsız yönetimi vardı, her biri egemen kişiydi. O yapıda Ahilik daha rahat işlemiştir, oysa Osmanlıda yavaş yavaş zayıflamıştır. Çünkü, kentlerde bunlar birer alternatif egemen kişidir.

Dolayısıyla, bu sisteme sosyal bağımlılıkları kapalı yapı içinde getiriyorsunuz, kültürel alana; tabii biz göçebe toplumunda çok farklı soylarla, boylarla ve kültürlerle karşılaşmışız; tüm yörenin kültürleriyle, Hint, Çin, Rus ve İran, vesaire, Türk kültürü, hepsi çeşitli boylarla; sonra Akdeniz'e geldiğimizde, buna İslâm kültürü ve Ege kültürü ekleniyor; hep kendi içinde kapalı, fakat yanındakini kabullenen. Bu anlamda bir çoğulcu kültür yapımız olmuştur. Bu anlamda, tabii Türkiye'nin bence çok büyük

avantajı vardır. Geçmişinde çok kültürlülüğe en yatkın toplum biziz. Günümüzde de ABD'nin, herkes dışarıdan geldiği için, böyle bir yapısı var.

Dolayısıyla, niye Clinton Türkiye'yi gelecek yüzyıl için önemli görüyor? Hantington'un kültürler arası çatışma tezini yanlışlayabilme şansına sahip tek ülke Türkiye'dir burada. O yüzden Clinton, Türkiye'nin başını Avrupa'ya bağlamak istiyor. Başı oraya bağlı olursa, doğuya yönelip kültürler arası çatışmanın oluşacağı bir ortamı engellemiş olacak. Yani, Clinton'un söylemek istediği budur geçen günkü açıklamasıyla.

Ben, Clinton bunu söylemeden bir hafta önce Gözlem'de yazdığım yazımda bunu incelemiştim, köşemde buna değinmiştim. Türkiye, yerine göre bir kalkandır burada, yerine göre bir köprüdür, yerine göre kültürler arası uzlaşma ortamı sağlayan bir ülkedir. Bu nedenle Türkiye'nin stratejik önemi var gelecek yüzyıl için. Eğer kültürler arası çatışma yaşanmayacaksa, Türkiye'nin geçmişinden beri yan yana yaşayan çok kültürlülük anlamında, iç kültürleri tolere edebilme şansı vardır, bu yönde bir kültür değeri gelişmiştir.

Şimdi, Türk toplumunun kabaca ayrımına inmeden ben bunları belirledikten sonra, bilgi toplumunun yapısı içinde bence Türkiye, rekabetçi ve çağdaş bir toplum kurabilecekse, tüm bu anlanlarda, kişisel düzeyden toplumsal düzeye; kişisel, örgütsel, kurumsal, toplumsal düzeyde, her birinde yeni yapılanmalara ihtiyacı vardır ve bu yapılanma, bilgi çağının gereklerine uygun olmalıdır.

Dolayısıyla, politik alanda katılımcı demokrasiyi getirmek zorundadır; ekonomik alanda, bilgi ekonomisini getirmek zorundadır. Ki, burada bilgi ekonomisi küresel bütünleşmeyi, verimliliği, rekabet avantajını örgütsel, kişisel düzeyde kendini aşma ve yenilikçi piyasa sistemini, esnek rasyonelliği bir yerde getirmek zorundadır. Teknolojik alanda, bir yerde bilgi teknolojilerini, bilginin yenilenmesini, yenilikçi firmayı, yaratıcı kişiliği... Yaratıcılık; ki yaratıcılığın özü artık Quantum düşüncesi ve amaç yenilik getirmek, tabii bu sistemin merkezinde insan var, insanın güvenliği önemli, insanın dünya görüşü önemli, insanın başarısı önemli. İnsanın merkez olduğu sistemde başarı önemlidir.

Türk toplumunun, geçmişteki başarısı iki şeye bağlıdır.

Bir; sınıf egemenliği olmadığı için, dikey akışkanlık çok yüksektir. Rekabet açısından son derece önemli bir nokta; bu gün de herkes, "Başkasının yaptığını ben de yaparım" der, başkasında gördüğünü yapmaya kalkar; çünkü, kendini diğerinden aşağı görmez. Bu, rekabet için Türk

toplumundaki en büyük avantajdır. O nedenle, Türkler hep devşirmeyi almıştır, sadrazamlığa kadar getirmiştir. "Sadrazam" dediğiniz kişi, devletin en üst yöneticisidir. Bugünkü başbakanıdır.

Bugünkü Cumhurbaşkanlığına bakıyorsunuz; köyden de gelen var, kasabadan da gelen var, her yerden gelen var.

Dolayısıyla, Türk toplumunda dikey akışkanlık çok yüksektir. Bu dikey akışkanlık, Türk toplumunun en büyük dinamiğidir. Avrupa'ya giderseniz, sınıfsal, sosyal, değersel engellerden dolayı; konuşması bile bozuk olan engellenir. Yani, işçi çocuğu, işçi çocuğu kalır.

Dolayısıyla, politikaya bakarsanız; çoğu "Von" veya "de" gibi aristokrat sınıflardır. Üst düzey, aristokrasiden gelme kişilerdir ya da son zamanlardaki eğitim gelişmesiyle birazcık bunu aşabilen kişilerdir. Yani, oradaki sınıfsal engeller çok daha fazladır.

Türk toplumundaki girişimciliğin temelindeki yatan dinamik faktör, "başkası yapıyorsa ben de yaparım" felsefesidir. Ve bunun tabanında da kültür olarak, bir alt sınıfa ait olma identifikasyonu yoktur. Bu olmadığı için, Türk toplumunun en büyük dinamizmi buradan kaynaklanıyor.

Türk toplumunda geçmişte yine önemli bir unsur; başarının ön plânda tutulduğu dönemde, hep devlet başarılı olmuştur. Örneğin; Osmanlının genişleme döneminde başarı önemli bir motiftir. Çünkü, orada başarı şu şekilde ölçülüyor: Ganimet, önemli bir ödüllendirir. Toprak alan, fetheden, fetihlerde en büyük yararı olanlara, katkısı ölçüsünde toprağın yönetimi veriliyor, ganimet veriliyor, ganimetten pay veriliyor, adil bir biçimde bunu dağıtıyor. Kim ne kadar katkı yapmışsa, savaşta ne kadar yararlılık göstermişse, buna bağlı olarak o kadar pay veriliyor. Dolayısıyla, yükselme döneminde başarı ilkesi bu şekilde işleyen bir mekanizmaya sahip.

Duraklama dönemine gelindiğinde; tabii yeni fetihler olmayınca, insanlara verebileceğiniz ödül yok, ganimet yok. Bu durumda, araziden, topraktan alınan vergiyi saray ne kadar dağıtıyorsa, o kadar bir şey dağıtabiliyor. Bu da tabii, saray çevresinde, politika çevresinde; ona yakın olmak, bağımlı olmak kültürünü daha da ön plâna çıkarıyor. Başarıyı değil, bağımlılığı öne çıkarıyor. Saraya kim yakınsa, merkezdeki egemen kişiye kim yakınsa; bugün de politikaya kim yakınsa, işte o kültür, bu kültürdür; geçmişten gelen kültürel değerlerdir.

Dolayısıyla, bilgi çağında başarı, insanın güvenliği ve dünya görüşünün bilimsel bazda kurulmuş olması ve sosyal alanda buna bağlı açık toplum, sinerjik toplum, öğrenen örgüt vesaire gibi bir sürü unsurlar, -ben ayrıntısına giremiyorum, sorularla bunu açabiliriz- işte uzlaşma, hoşgörü, barış vesaire gibi insanî değerlerin ön plâna çıkması...

Yine vurgulamak istiyorum; Türk toplumunun geçmişinde toprak ve sermaye, merkezî unsur olmadığı için Türk toplum yapılanmasında insan ön plândadır. O yüzden, bizim değerlerimiz de insanî değerler -yani, tabii bu insanî değerler her zaman olumlu değildir. Kıskançlık, hırs, bunların olumsuzudur. Bunlar da vardır olumsuzuyla, olumsuzuyla- insanî değerler ön plândadır. Bilgi çağında da insanî değerler ön plândadır; ama, bu insanî değerlerin, tabi ki yeni-bilimsel dünya görüşüyle bütünleşmesi gerekiyor.

Bizim toplumumuzdaki dünya görüşü, şuradaki şekilde gösterdiğim gibi, geleneksel inançlardan, değerlerden, bağımlılıklardan kaynaklanıyor. Oysa, yeni dünya görüşünün bilim bazında oluşması gerekiyor.

Bilim bazlı dünya görüşünün ne kadar yaygınlaştırırsanız, en azından eğittiğiniz insanlara bunu verirsiniz; kültür olarak bunu verirsek, başarı motifini ne kadar verebilirsek, toplumun var olan dikey akışkanlığı, sosyal yapılanması içindeki akışkanlığı yani, sosyolojik temel olarak dikey akışkanının yüksekliği Türk toplumuna dinamizm kazandırabilir.

Dolayısıyla, Türkiye'de rekabeti düşünürken; gelecek yüzyılın yaratılmasında, bilgi çağı biçiminde örgütlenmiş bir toplum yapısında bunu düşünürseniz, bu kültürel değerlerin, bu alanlara ilişkin yeni anlayışların, zihniyetin ve kültürel değerlerin topluma verilmesi gerekiyor.

Eğer bunu yapamazsak, Türkiye'de, bugünkü olduğu gibi bağımlılıklar ve ilişki toplumu sürer gider. Başarı toplumu değil, başarı rekabeti değil, ilişki toplumu geçerli olur. Yani herkes işe girerken bir dayı, bir torpil bulmaya kalkıyorsa, bu ilişki toplumunun güncel yansıması olarak karşımıza çıkar. Bunun yerine, başarısına, yeteneğine göre insan seçersek, rekabeti yerleştirmiş oluruz. Bunu, aynı şekilde firmalara da yansıtmak durumundayız.

Firmalar, daha kaliteli ürünü daha ucuza sunma yarışını, yenilik yarışı olarak anlamak, kavramak, dolayısıyla bu anlamda rekabetçi davranışı sergilemek durumundadır.

İşte, gerek Rekabet Kurumu, gerekse rekabet politikası oluşturmuş hükûmetlerin; yani rekabet politikası olan hükûmetlerin

üzerinde duracağı nokta budur; insanları çalışmaya, başarıya, yeniliğe motive etmektir.

Ben, sorularla kalan kısmı açmaya çalışayım. Ben, şimdilik özet olarak bu bilgileri vermiş olayım. Teşekkür eder, saygılar sunarım.

Oturum Başkanı- Hocama çok teşekkür ediyoruz.

Gerçekten, ülkemizde rekabet kültürünün niçin gelişmediğini ve gelişmesi için ne gerektiğini çok güzel şekilde izah etti.

Bu noktada bir kahve-çay molası veriyoruz. 17.25'te tekrar salonda olalım lütfen.

Oturum Başkanı- Sayın Başkanım, değerli katılımcılar; toplantımızın ikinci bölümüne geçiyoruz.

Bu bölümde de, daha önceki toplantılarda yaptığımız gibi sorularımızı alacağız, daha sonra Hocamız cevaplandırarak. Sorulara başlayabiliriz.

Buyurun.

-Teşekkürler. Ben Siyasal Bilgilerde öğrenciyim. Buraya gelmeden, sabahleyin Gazi Üniversitesinde bir Kurultaya katılmıştım; orada, "Elektromanyetik alanların insan sağlığı üzerine etkisi" konulu bir tebliğ sundular. Ve bunu sunarken, ... bulunan yaklaşık 15 kişiydi.

Rekabet bir kültürse, verimlilik bir kültürse, hatta kökte bir kültürse ve bunun temelinde bilgi yatıyorsa, bilgiyi bilmeye bilgiyi kullanma arasında bir çelişki yaşıyoruz demek ki.

O hanımefendi bunun zararlarını anlatırken, bir yandan da kendisi de o zarara maruz kalıyordu. Ve bunu, o sunusunu büyük bir güzellik içinde sunmak için yapıyordu.

Bu ikisi arasındaki çelişki, toplumun her kademesinde, her noktada hepimizin yaşadığı bir şey.

Bu konuda yorumunuzu rica edeceğim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Yani, benim leaser point kullanmadığımı mı söylemek istiyorsunuz?(Şaka söylüyorum tabi)

Şimdi, bilmek başka, uygulamak başkadır. Uygulamak için çok daha farklı koşullar gerekir; ama, önce bilmek gerekir, uygulama daha sonraki aşamadır ve uygulamanın hayata geçirilebilir olması gerekir.

Hayata geçirebilmenin birtakım kısıtları var; o kısıtların aşılması gerekir. Yani, o kısıtlar fikrî olabilir, fiziksel olabilir, malî olabilir, sosyal olabilir ve kültürel değer ve normlar olabilir. Yani, onlar giderilirse, o da aşılar diye düşünüyorum.

Evet.

Cenk GÜLERGÜN- Cenk GÜLERGÜN, Rekabet Uzman Yardımcısı. Sununuz sırasında, bizlere, rekabet politikasını değerlendirirken, iktisat ve hukuk kullandınız ve işin, rekabetin sosyolojik unsurlarını yeterince göz önünde bulundurmadığının farkına vardım.

Bu noktada bir soru soracağım, rekabet kültürüyle ilgili olarak. 4054 sayılı Rekabetinin Korunması Hakkında Kanunda, yeniden satış fiyatının belirlenmesi, yasaklanmış hâller arasında sayılmıştır. Yani, yeniden satıcıların kendi aralarında ya da sağlayıcılar ile etkileşim hâlinde aynı fiyatları uygulaması, 4054 anlamında bir aykırılık oluşturur.

Diğer taraftan, ülkemizdeki tüketicilerin, yeniden dağıtıcılar seviyesinde alımlarda bulunurken farklı fiyatlarla karşılaşmasının kendilerini rahatsız ettiğini görmekteyiz.

Bu örnekten hareketle; toplum nezdinde rekabet kültürünün henüz oluşmadığını ya da yeterince gelişmediğini söylemek mümkün müdür?

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Ben teşekkür ederim. Şimdi, tabii önce, burası, Rekabet Yasasını uygulamakla görevli bir kurum. Dolayısıyla, rekabet olayının tüm sorunlarını çözmekle yükümlü bir kurum değil, olamaz da zaten. Dolayısıyla buradan beklemek haksızlık olur. Buradan bekleyeceğimiz, yasanın uygulanmasıdır; birinci derecede görevi odur.

Ben, Tamer Beye, Sayın Başkanımıza onu da belirttim; geçenki toplantıda, "işiniz çok zor" dedim. Çünkü, asıl bu konuda sorumluluk yüklenmesi gereken diğer kurumlar bunun bilincinde değil, farkında değil ve üstlenmemiş. O zaman, bütün yük sizin üzerinizde kalıyor. Siz, bunun altında eziliyorsunuz bir yerde. Belki de o nedenle, üzerinize olmayan işe el atmak zorunda kalacaksınız.

Doğrudur. Dediğiniz gibi olay, sadece bir yasanın uygulanması olayı değildir. Ama, bunun dışındaki yükümlülükleri, başta Hükûmet ve

diğer ilgili idarî birimler, gerekirse bakanlıklar; artı, tabi ki sivil toplum örgütleri ve özel kuruluşlar, kendileri üstlenmek durumundadır.

Yani rekabet, sonuçta tüm taraflar için en iyi olandır bir yerde; başarı rekabeti ama. Tüketici için iyidir, uzun dönemde üretici için de iyidir. Yani, kısa dönemde sıkıntıya girer; ama, uzun dönemde ayakta kalmasını güvence altına almış olur. O nedenle, tüm taraflar için iyidir.

Bu nedenle; diğer kurumların ve birimlerin rekabet konusunda bilinçlendirilmesi ve üzerlerine düşen görevi kendilerinin üstlenmesinin sağlanmasının gerektiği kanısındayım ben.

İkinci kısmı vardı sorunuzun.

Orada tabi, doğrudur; bence de öyledir. Toplumdaki rekabet kültürünün ve rekabetçi davranış anlayışının toplumca özümsememiş olmasından kaynaklanan bir durumdur.

Tabi rekabette, firmaların kendi maliyet yapısını dikkate alarak fiyatı belirlemesi esastır. Tek bir merkezden belirlenmesi, serbest fiyat rekabet oluşumuna aykırıdır. Ama, tabi bizde bayilik sistemi, yıllarca onun tersini uygulamış. "Ben tepeden sana fiyatı bildireceğim, sen bundan sat, ondan farklı satamazsın" demiş. Bunlar buna alışmış.

Şimdi, emir-komuta sistemi, kolay bir sistemdir; rahatlık sağlar, sorumluluk getirmez size. İnsanlar bunu, sorumluluk getirmediği için, rahat ettiği için, kolay olduğu için, sorumluluk başkasında olduğu için benimser. Ama rekabet, daha karmaşık bir sistemdir; yani, etkinliği de karmaşık olmasından kaynaklanır belki de.

Bunu öğrenmek gerekiyor, alışmak gerekiyor; işte, zaman içinde de bu kültürün verilmesi gerekiyor.

İnsanlar öğrenmeden uygulayamaz; önce öğrenecekler. Zaman içinde bunun öğrenilmesi gerekiyor.

Yani, Türkiye'deki uygulanan bayilik sisteminin rekabette çok uygun olmadığı, zamanla yavaş yavaş öğrenilmesi gerektiği kanısındayım.

Bilmiyorum yeterli mi açıklamalar?

Cenk GÜLERGÜN- Hocam, olayın toplumdaki yansımaları yönüyle...

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Toplumdaki yansıma; toplum bu olaydan daha da uzak. Şimdi, toplum aslında sorunu başka türlü çözüyor. Nasıl çözüyor?

Ben, şimdi evimde ikinci telefon hattı istedim. Baktırdım, ikinci hat yokmuş, ikinci hat çektireceğim, elektrikçi getireceğim, evde musluklar bozuluyor, tamirci getireceğim. Ben tamirci getirirken güvenemiyorum; bu adam beni kazıklayacak mı, kazıklamayacak mı? O yüzden gidiyorum, bir tanıdığım tanıdığı varsa, bana kazık atmayacaksa, onu çağdırmaya gayret ediyorum. Yani, bunları bildiğim hâlde bunu yapıyorum. Çünkü, toplumda sosyal bağımlılıklar belirleyici; tanışıklık varsa, ilişki varsa, belki sana kazık atmaz. Yani tanıdığa gidiyoruz hepimiz; çünkü toplumda kültür bu. Tanımıyorsa, "tokatla bunu" deyip geçiyor. Bu kültürün olduğu bir yerde rekabet olayını yaratabilmek, tabii ki çok zordur. Toplumdaki herkes bu davranış kalıbına sahip.

Yani, toplumdaki var olan davranış kalıpları, rekabetle uyumlu değil henüz. Dolayısıyla, gerek rekabet, gerek demokrasi, aydınlanma isteyen kurumlardır, insanların bu yönde aydınlatılması gerekir. Dolayısıyla, önümüzdeki yol uzun ve zor. Bu bilinçlenmeyi sağlamak gerekir.

Ama, bir engel de var. Genellikle, geçen toplantı da gördüm; iktisat fakültelerimizde okutulan iktisat bilimi bu iş için yeterli değil, üstelik eksik ve eksik olduğu için yanlış oluyor. Çünkü, rekabet olayını, tam rekabetle açıklayamazsınız hiçbir zaman. Orada neoklâsik iktisadın denge modelleri ve analiz konsepti var; rekabet konsepti bunun dışında bir olay. Daha fakültelerde eğitimde bu açıdan bir içerik değişimine gitmek gerekiyor. Dolayısıyla, bu işi bilmesi gerekenler eksik ve yanlış biliyorsa, toplum, tabii o geleneksel alışkanlıkları içinde bu işi götürecektir ve işimiz o açıdan zordur; aydınlanmaya bu yönüyle çok ihtiyacımız olduğu gerçektir.

O nedenle de diyorum ben; rekabet politikası, hükûmetin bilinçli bir rekabet politikasının olması ve bu yönde sürekli toplumu aydınlatıcı bilgi yayması gerekiyor. Bu sizin birinci derece göreviniz değil, kurumun görevi değil. Kurum, birinci derecede yasayı uygulamakla görevli. O yüzden dedim ya ben; rekabetin varlığı ve korunması yanında, bir de geliştirilmesi ve niteliğinin iyileştirilmesi gerekir. Bu görevlerin iyileştirilmesi ve niteliğinin, kalitesinin artırılması, daha çok, rekabet politikasıyla sorumlu birimlerin görevleridir. Siz yasayı uygulamakla görevlisiniz.

Dolayısıyla, bu aydınlatma görevi de, daha çok onların görevi. Ama bakıyorum siz, firmaları aydınlatmak vesaire için, farklı kentlerde toplantılar düzenliyorsunuz, bunu bu yolla karınca karınca yürütmeye çalışıyorsunuz. Ama bu, bunu aşan bir olay bence; Hükûmetin buna sahip çıkması gerektiği kanısındayım.

Oturum Başkanı- Buyurun.

- Sayın Hocam, teşekkür ederiz. Açıklamalarınız bizi biraz da derin düşüncelere itti. Ben de bir düşüncemi sizlerle paylaşmak ve buna bağlı olarak da düşüncelerinizi almak istiyorum.

Türkiye ölçeğinde baktığımız zaman; Türk toplumu âdeta ekonomik bakımdan, sosyal bakımdan, kültürel bakımdan ikiye bölünmüşlük gösteriyor. Yani, "bölünmüşlük" kelimesi belki yanlış, iki tane Türkiye var; Batılı gibi yaşayan insanlar var Türkiye'de, Orta Doğulu gibi yaşayan insanlar var. Batılı gibi zenginler var, Orta Doğulu gibi, asgarî geçim düzeyinin altında yaşayan insanlar var. Kültür alanında da bu böyle, sosyal ilişkiler alanında da bu böyle.

Hele rekabet kültürü açısından baktığımızda; bırakın Orta Doğulu gibi yaşayanları, Batılı gibi yaşayanlar bile daha bu kültüre adapte olmuş değil; çok yabancı. Neden? Tarihimizde geçmişten gelen bir paylaşma duygusundaki noksanlık var galiba. Bundan dolayı biraz ferdiyetçiyiz, mülkiyetçiyiz ve "yalnız benim olsun; küçük olsun, benim olsun" düşüncesi hâkim. Öyle olunca, ticarî zihniyet çok fazla gelişmiyor, rekabet kültürü gelişmiyor.

Ve üretim bakımından da meseleye baktığımız zaman; Türkiye'de Batılı gibi düşünenlerin ürettiğini, Orta Doğulu gibi düşünenlerin ve yaşayanların da daha çok tükettiğini görürüz. Yani, üretim sistemi de, bu kültürel farklılığa dayanmış.

Şimdi, bu iki farklı düşünceyi, ekonomiyi, kültürü nasıl birbiriyle bağdaştıralım ki; aradığımız önce, belki sonra rekabet kültürünü bunlara enjekte edebilelim.

Galiba sorunun özü, ekonomik bakımdan Türkiye'nin iki ayrı grupta yaşayan insanlardan oluşması gibi geliyor. Ve bu iki ayrı grubu; çok uzaklara gitmeye gerek yok, Ankara'dan 20-30 kilometre gidin, küçük bir yerde pekâlâ Orta Doğulu gibi yaşayan toplumları bulabilirsiniz ve Anadolu'da da bu çok yayılmış vaziyette.

Bu coğrafya içinde bu birliği; kültür birliğini, ekonomi birliğini sağlamadıkça da galiba, rekabet kültürünü aktarmamız o kadar kolay olmayacak diye düşünüyorum.

Sizin de bu konudaki düşüncenizi rica ediyorum.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Tabi, katılıyorum zor olduğuna.

Benim deminki şemada gösterdiğim yerde; özellikle teknolojik alanı açıklarken; teknoloji, bana göre organize düşüncedir. Ama, biz onu sanayiye uygulama döneminde makine olarak görmüşüz, alet olarak görmüşüz ve biraz makineyle özdeşleştirmişiz. Oysa bugün için artık teknoloji, makine değildir, organize düşüncedir; ama bu, alete dönüşür dönüşmez, yöntem olarak kalır vesaire.

Şimdi bu şekildeki bir dünya görüşüne, bizim Batılı gibi yaşayanlarımız da henüz sahip değil; o açıdan çok zor diye düşünüyorum. Çünkü, orada ben geleneksel yapı içinde bizim taklitçi olduğumuzu söyledim. Ya doğadan almışız, doğanın nimetinden yararlanmış, hazır kullanmışız ya da Batı'dan almışız, Batı'dan taklit ederek hazırı kullanmışız ve onlara benzemeye çalışmışız. İşte, "demokrasimizin şekli kalması da o yüzden" diyorum; ya da kapitalizminin kuralsız kurumsuz kalması da. "Şeklen bazı şeyler var, bu yeter" diyoruz; mantığına inmiyoruz, nedenine inmiyoruz, kültürüne inmiyoruz. Öyle olduğu için de, "gibi" oluyoruz; yaparmış gibi yapıyoruz, taklit etmeye çalışıyoruz; dışarıdan dış görüntüsünü ne kadar taklit edebilirsek, o kadar taklit edebiliyoruz. "Taklitçi kültür var" diye ben onu söylüyorum; o açıdan, tabii ki zor.

Şimdi, toplumun aydın geçinen kesimi bir yerde taklitçiyse, sonradan gelen, kırsal kesimden geçerek kentlere gelen ve oraya entegre olanların da uyum süreci, tabi ki biraz daha uzun sürüyor; daha fazla bir kültür değişmesini gerektiriyor, bunlar için daha da zor olarak karşımıza çıkıyor.

Yalnız sizin konuşurken söylediğinizi, "ferdîyetçi" dediğinizi ben biraz farklı değerlendiriyorum; ben onu "kişiselleştirmek" olarak değerlendiriyorum. Yani, Türk insanı bireyci değil aslında. Yani en bireyci geçinen bile, aslında sosyal bir kişidir. Onun da sosyal sorumluluklar duyduğu bir çevresi vardır; araştırın, öyledir. Ama, kişiseldir, kişiselleştirir.

Kişiselleştirmek; tabi bireycilikle bazı sonuçlar itibariyle çakışabilir. Yani, Türk insanı kişiselleştirir; zaten kişi egemenliği vardır. Kişiselleştirmek; bana göre yalnız bireycilikten farklı bir olaydır. Yani

bizdeki kişi, sosyal bir kişidir, tam bireyci bir kişi değildir. Dünya görüşünü de kişiselleştiriyor zaten; kendi kişiselleştirdiği değerler gzluğuyle dünyaya bakıyor. O yüzden bizde herkesin bir fikri vardır; ne kadar insan varsa, o kadar ayrı fikir oluşur. Bu da, kişiselleştirmekten dolayı olur bir yerde. Çünkü, değer yargılarının kişiliğe yansımaları, onun özümsenmesi farklı düzeylerde oluyor. Farklı düzeylerde özümsediği için, o da kişiselleştirirken farklı kişiselleştiriyor ve herkese göre farklı bir dünya görüşü oluşuyor. Ve sonuçta, ben kendi değerlerini mutlaklaştırdığımda; en iyi ben yaparım diyor, birinin yaptığını öbürü yıkıyor. Belediye başkanlarına bakın; her gelen öbürünün tersini yapıp, onun yaptığının tersini yapıp, yıkmaya alışıyor. O zaman taş taş üstünde, tuğla tuğla üstünde; bir süreklilik, kalıcılık olmuyor, üretim, birikim olmuyor.

Kim retiyor?.. Tabi şu var: Belki de sizin söylediğiniz sosyal yapılanma içinde dediğiniz kesim, biraz orta tabakadır. Aslında orta tabaka, tüm toplumların en dinamik kesimidir; çünkü, orta tabakanın yukarı yükselme şansı vardır. Orta tabaka eğitimli kesimdir, orta tabaka gelecekte yeni bir yere ulaşabileceğini düşünen ya da böyle bir şansa daha yakın olan kesimdir. brleri, daha bir kendi geleneksel yaşantısı içinde olayları daha dar kalıplar içinde görmek durumundadır. Belki bu açıdan da biraz görmek ve üretkenliğin de biraz buradan kaynaklandığını kabullenmek gerektiği kanısındayım.

Ama, dediğiniz gibi, öbür kesim için belki rekabete ulaşmak daha zor ama, bir de şu var: Türk toplumunun bence bir başka avantajı var. Kişi egemenlikleri, birçok açıdan dezavantaj; ama eğer toplumda biz başarıyı ve kaliteyi üste doğru çıkardığımız insanlarda gerçekleştirebilirsek; yani yukarı doğru çıkarken sıkı eleyebilirsek, yukarı doğru kaliteli insanları çıkarabilirsek, bu kaliteli insanlar kendi kişiselliklerini aşabilirse bu başarı ölçüsü sayesinde nmz açılır. Çünkü, bizde lidere inanılır. Geleneksel değerler hep inanmaya dayandığı için, kişiye de inanılır, güvenilir ve kişilerin peşinden gidilir. Dolayısıyla, kaliteli liderler olursa toplumun n açılır ve bizi çok sr'atle yeni alanlara yönlendirebilir.

Yani, belki Atatürk'ün yaptığında bunun çok payı var diye ben düşünüyorum; inanılan, güvenilen biri. Osmanlı'nın son döneminde de Sarı Paşa, Osmanlıya güven veren bir paşadır. anakkale olaylarını düşünürseniz; Osmanlıda morale ihtiyaç vardır, Çanakkale direnişi o morali vermiştir. Güvenilen bir paşadır; o sayede belki de Kurtuluş Savaşının güvenilen lideri oldu. Doğru, aklını kullanan bir insan, doğru karar veren

bir insan, kafasındaki şeyi çok önceden oluşturan, plânlayan bir insan. Benim "Atamodel" diye çizdiğim, Atatürk'ü modelleştirdiğim bir de modelim var; devlet düzeyinde, toplum düzeyinde, bireysel düzeyde değişimi öngörüyor. Araçlarını koyuyor, amaçlarını koyuyor, programını koyuyor, ilkelerini koyuyor ve gerçekleştiriyor ve çağdaş uygarlığı hedef alıyor. Son derece tutarlı ve bütünsel bir modeli var Atatürk'ün.

Şimdi, tabii bir sürü Atatürk çıkartmak mümkün değil ama, artık bugünkü uzmanlığa dayalı toplum yapısı içinde kaliteyi, niteliği, başarıyı ortaya koyabilecek mekanizmaları mümkün olabildiğince öne çıkarırsak, bu kişilerin, kaliteli kişilerin toplumu değiştirmede çok etkili olduğu kanısındayım. Yani, Türk toplumunun geçmişine de bakarsanız, başarıyla nitelik birleştiğinde, hep olumlu sonuçlar alınmıştır. Bu noktayı yakalamamız gerektiği kanısındayım. Başka bir şansımız yok. Dolayısıyla, başarı ölçeğinin kriterinin işlemediği bir sistemin yaşama şansı yoktur aslında. Onun için, başarı motifinin ön plâna çıkarılması, liyakat motifinin ön plâna çıkarılması gerekiyor; ki rekabeti de bu anlamda "başarı rekabeti" olarak zaten tanımlıyoruz.

Oturum Başkanı- Buyurun.

- Söylediğiniz boyutta ben kişiselleştirmeyi, olayı özümsemenin temeli olarak nitelendiriyorum. Toplumda kişiselleşme, genelde klişe olgular üzerinde oluştuğu için, sizin söylediğiniz anlamda kişiselleşme, pek de o gerçek anlamıyla kullanılmıyor. Çünkü, klişeler orada her zaman ağır basıyor. Bağımsız bir düşünceyle yapılsa, o zaman kişiselleşme, bir şekilde ilerleme için bir önemli motif oluyor.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Haklısınız. Değerlerin ve inançların klişeleşmesi, konuları slogan düzeyinde sığ yaklaşımla ele almaya yol açıyor. Toplumda mutlaklaşmış slogan ve klişeler mutlaklaşmış kişisel görüşler olarak şekilleniyor. Örneğin, parti liderlerinde bunu görüyoruz; kendilerinin en ufak bir görüşüne katılmadığınız durumda, harcanmışsınız demektir. Yani, tabii mutlak bağımlılık istiyor onlar. İşte, mutlak bağımlılık yerine başarı motifi konabilirse bu işler; onun için başarı motifi üzerinde çok duruyorum.

- Bunun özünde de bilgi toplumuna geçişin kriterlerinin algılanması gerekiyor. Bunun da kaynağı eğitim kurumları. Buna göre, bir şekilde kısır döngü içine giriyorsunuz. Kısır döngüden nasıl çıkacağız? Yani bir kısır döngüde sürekli dönüyoruz.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Şimdi bu konuları birazcık, "Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar" diye Kültür Bakanlığına 98'de yaptığım çalışmada -bu şemanın ilk şekli oradan zaten- bunlara değinmeye çalıştım.

Artı, şimdi İmge'den çıkacak Ocak ayında, "Bilgi toplumuna geçişte yeniden yapılanma" diye; o kitapta bunları biraz vermeye çalıştım.

Şimdi, dediğiniz gibi, burada bence üç stratejik değişken var. Ben onları şekilde özellikle vurguladım.

Şimdi, bir kere burada, en azından eğittiğimiz insanın dünya görüşünün inanç bazlı değil, bilim bazlı olmasına özen göstermemiz gerek. Üniversitede ben o yüzden ilk dersimde öğrenciye diyorum ki; arkadaş, sen burada ders kitaplarını ezberleyip, bana teyp gibi aktarmak için gelmedin. Sen buraya, dünya görüşünü değiştirmek için geldin. Çünkü, senin sokaktaki insandan farklı olman gerekir. Sokaktaki insanın bilim bazlı düşünmeye ihtiyacı yok, ama sen buraya bilim öğrenmeye gelmişsin. O zaman ilk öğreneceğin, şey bilim bazlı düşündürmektir. Dolayısıyla, üniversite öğrencisine bilim bazlı düşünmeyi öğretmek gerekir. Bu da Türkiye'de "düşüncede devrim" demektir. Yani, geleneksel dünya görüşünden bilim bazlı dünya görüşüne bir geçiş gerekiyor. Yani, ben proje olarak bir yere kabul ettirebilirsem; böyle bir kitap yazmayı düşünüyorum şimdi, "Düşüncede Devrim" diye, bunu biraz daha ileri götürmeyi düşünüyorum.

Dolayısıyla, eğittiğimiz insana bilimselliği, -deminki verdiğim şema içerisindeki- mekanik düşünce ya da tabi ki bugün için bilgi toplumunun Quantum düşüncesine dayalı bilimsel düşüncüyü vermeliyiz. Bakın, Atatürk'te bilimsel düşünce vardı; o yüzden "bilim ve fenî rehber edinin" diyor. Mekanik düşünce tabi o zaman için; ama şimdi artık Quantum düşüncesi ve o yüzden çağdaş uygarlığı benimsiyordu. Atatürk'ün tüm sisteminin özünde bilimsellik vardır, bilimselliğe de hep riayet etmiştir.

Bir tek örnek verelim: 15 yıl Cumhurbaşkanı olduğu dönemde, "denk bütçe, düzgün ödeme" ilkesine -bu maliye biliminin ilkelerinden birisidir- uymuştur. Bir tek 1925 yılında bütçe açık vermiştir; çünkü o yılda Âşar kaldırılmıştır, artı Şeyh Sait isyanı vardır. Onun dışında, 14 bütçeden

10'u denktir, 4'ü de fazladır, bir tane açık vardır. Yani, bu bilimselliğin göstergesidir.

Onu bırakın, konuşmalarında söylüyor; "Beni rehber edinmeyin, bilim ve fenî rehber edinin" diyor, "bilim ve teknolojiyi rehber edinin" diyor. İşte, bugünkü düşünce, artık Quantum düşüncesidir.

Bir; bu stratejik değişkendir. İki; burada başarı toplumu diğer stratejik değişkendir, başarı olgusu. Çünkü, bunlar birebir ilişkidir. İnsan varsa, insanın hedefi başarıdır, insanın amacı başarıdır. İnsan, merkezî unursa; ki, bilgi toplumunda "insan merkezî unsur" diyoruz, öyleyse başarı, merkezî unsur olmalıdır.

Üçüncüsü; katılımdır, insanın katılımı gerekir. Dolayısıyla, katılımcı demokrasi.

Şimdi, dünyaya bakışınız değişmişse, zaten olayı büyük ölçüde halletmişsiniz demektir. Dolayısıyla, bilimsel düşünce, başarı ve katılım arasındaki ilişki üçgenini tamamlayabilerseniz, diğerleri, az ya da çok bunun peşinden gelir.

Oturum Başkanı- Cenk...

Cenk GÜLERGÜN- Konuşmanızda, yeniliklerin taklit edilmesinin rekabet açısından önemine değindiniz. Yeniliklerin oluşturulması, rekabet açısından iki farklı süreci, iki farklı sonucu doğurmaktadır.

Birincisi; oluşturulan yenilikler belirli sürelerle korunarak; yani belli alanlarda tekeller oluşturularak, o alanlar rekabete kapatılarak, yenilik bulunmasını ödüllendirilmek araçtır, yenilikler bulmaya teşvik etmektedir. Böylece yeni ürünler oluşmakta ve tüketiciye sunulan hizmetin kalitesi artırılmaktadır.

Diğer taraftan, bu koruma sürecinin sonunda yenilikler taklit edilmeye başlanmakta, böylece, özellikle fiyat üzerinde rekabet yoğunlaşmakta ve tüketicinin alım koşulları iyileştirilmektedir. Burada da iki farklı rekabet süreci söz konusudur.

Bu noktada; başarılı rekabet açısından yeniliklerin korunma süresi ne kadar olmalıdır?

İkincisi; yenilerin korunma süresi, tüketici tarafından nasıl algılanmalıdır?

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN - Aslında, tabi rekabet teorisindeki bu "Dilemma Tezi" vardır bu konuda; çok üzerinde durulan bir tartışmadır. Hatta eleştirilmiştir; yani "yenilik tekeli, rekabeti ortadan kaldırıyor, burada rekabet bitiyor" denmiştir. Ama, daha sonraki birçok görüş; "hayır, burada rekabet durmuyor; rekabet bir süreçtir, bu sürecin bir parçasıdır, bir ilk aşamasıdır" yaklaşımıyla bu aşılmıştır, "aslında bu dilemma yoktur burada" denmiştir. Uzun tartışmalar var, çok yoğun literatür de var bu konuda; ona girmeyelim. Yalnız, bu görüş bana göre, bu şekliyle formüle ettiğiniz görüş, biraz sanayi kapitalizminin son döneminde; işte yeniliklerin de olduğu dönemde ortaya çıkan bir görüştür. Aslında bu, bilgi toplumunda biraz daha da değişiyor. Çünkü, bilgi toplumunda yenilik sürekli hâle geliyor. Sürekli hâle geldiğinde, o dediğiniz süre olayı biraz değişiyor. Yalnız, bilgi toplumunda yeniliğin kitlevî hâle gelmesi ve sürekli olması ve parça parça bölünebilmesi, esneklik kazanması ve bu sayede yeniliğin süreç olmasında bu işler, tabi daha kaotik duruma geliyor bir bakıma. Dolayısıyla, kesin bir süre vermek mümkün değil, belki de her sektörün, her alanın kendi özelliği ve kendi iç dinamiği içinde değerlendirilmesi gereken bir konu olarak ele almak gerektiği kanısındayım ben.

Yani, tabi sanayi uygarlığında bir yenilik, meselâ çok büyük yenilikler, buluş oluyor; 50 sene sonra ancak uygulamaya aktarılıyor. Bu kadar uzun süre vardı. Sonra bu azaldı azaldı, şimdi birçok alandaki yenilik; örneğin İnternet'teki yenilenme her sene katlanıyor, ikiye katlanıyor. Birçok alanda; yani bir otomobilde diyelim, belli bir yenilik bulunurken, yüzlerce yenilik zaten hazırlanıyor, uygulanıyor; bir kısmı uygulanıyor, bir kısmı uygulanacak vesaire şeklinde, böyle sürekli bir yenilik süreci var.

Şimdi burada, tabi bu sürelerin değişmesi söz konusu ve yeniliğin çeşitlenmesi için de, işte bu fikrî haklar vesaire, gibi olayların yeni baştan düzenlenmesi söz konusu. O nedenle ben diyorum ki, kesin süreleri global olarak vermek mümkün değil. Sektörün özelliği, içeriği ve o sektördeki yenilik süreçleri açısından değerlendirmek gerektiği kanısındayım.

Oturum Başkanı- Bülent Bey.

Bülent GÖKDEMİR- Bülent GÖKDEMİR, Rekabet Uzman Yardımcısı. Şimdi Türkiye'de bir yandan mekanik paradigmanın güdülediği, sizin de bahsettiğiniz meta ve fayda elde etmeye dayanan

rekabet gücü yerleştirilirken, diğer yandan, dünyanın daha gelişmiş bölgelerinde, Avrupa'da ve Amerika'da ... Quantum teorilerinin açtığı ufukla, kişinin kendisini aşmasına dayanan başarı kavramı ve bu anlamda tanımlanan bir rekabet kültürü yerleşiyor. Şimdi bunlar düşünüldüğünde, biz yine de bir adım geride kalmış oluyoruz.

Bunları göz önüne aldığımız zaman, Türkiye'de yeni yetişen nesillerin mekanik paradigmaya dayanan, onun güdülediği rekabet kültürünü atlayarak bir anlamda, bu yeni dünyanın oluşturduğu rekabet kültürüne geçmesine olanak tanıyan bir proje hayata geçirilebilir mi? Şayet geçirilemezse, bu ikinci el rekabet kültürüyle uluslararası arenadaki yerimizi nasıl alacağız?

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN – Şu anda geride kalıyoruz. Quantum paradigması yakalanamaz ise, mesafe daha da açılır. Aksine yakın gelecekte Quantum teknolojisi yakalanırsa hızla, gelişmelere yetişilir. Çünkü, bilgi çağının kültür yenilenmesinde, böyle sanayi uygarlığında olduğu gibi basamak basamak gitme yok, Quantum sıçraması var. Yani, olayı yakaladığınız anda, pat, merdiven atlıyorsunuz. Dolayısıyla, toplumu yeni kültürel değerler açısından eğittiğinizde ve dünya görüşünü değiştirdiğinizde, yani gözlüğü değiştirdiğinizde, olayı kolay yakalarsınız. Bu gözlük olayı; "gözlükleri değiştirin" diyorum ben hep; tabi dünya görüşünün değişimi olarak son derece önemli. Ben size örnek vermek isterim.

Biz hep kötülüz, bilmem ne yapıyoruz ama; bana göre, Osmanlı'nın sosyolojik yapısı, tabanı, her şeyi farklıydı. Aslında Batının kendisinden kopup gittiğini görmüştü. Ve yenilik sürecine bakıyorsunuz, Osmanlı yenilenmeye çalışıyor. Ne zamandan beri? Üçüncü Selim ve İkinci Mahmut'tan beri. Yani bunlar aşağı yukarı 1750 seneleri.

Şimdi İngiltere tabi 1860'lı yıllarda başlar gelişme diyoruz; Almanya'ya bakıyoruz 1850'lerde, 1860'larda başlıyor, Osmanlıda da 1820'ler dolayında; yani çok gecikme yok aslında orada, farkındalar olayın. Ama, neden yakalayamıyorlar? Bana göre, yeni olguyu yeni gözlükte görmedikleri için yakalamadılar. Yeni olguyu eski gözlükle görmeye devam ettiler. Ne yaptılar eski gözlükle görünce? Döndüler, geçmişlerine baktılar, "Biz bu refahı, büyüklüğü, imparatorluğu Avrupa'nın önünde neyle sağladık? Güçlü orduyla ve güçlü bürokrasiyle sağladık. Ne yapalım o zaman? Orduyu, bürokrasiyi yenileyelim." dediler.

Üçüncü Selim'den ve İkinci Mahmut'tan Cumhuriyete kadar, belki biraz İttihat ve Terakki'ye kadar; tüm olay, Tanzimat, Islahat hepsi, orduyu ve bürokrasiyi yenilemekle meşgûldür. Hâlbuki, Avrupa'daki yeni oluşumun merkezindeki olay, orduyu ve merkezî bürokrasiyi yenilemek değil, fütihat değildi. Oradaki yeni olay, sermaye birikimiydi. Yeni olgunun merkezî unsuru sermaye birikimiydi. Bunu göremediler. Yani, değişimi gördüler, eski gözlükle kendi dünyalarına baktılar. Yeni gözlükle baksalardı ne olurdu? Yeni gözlükle baksalardı; o günkü sosyoloji içinde, o günkü örgütlenme içinde, belki de merkezden yönetimli bir kapitalizm oluşturabilirlerdi. Yani belki bunu bir tür "sosyalizm" olarak da adlandırabilirdi. Çünkü, özel mülkiyet yok. Mülkiyet kimde? Devlette. O zaman fabrikaları kim yapacak? Devlet yapacak. Devlet eliyle bir sanayileşme belki başlayacaktı. Ama, sermaye birikimi olayını yakalayamadığı için, değişimin merkezindeki unsuru ve yeni olguya eski gözlükle geriye baktığı için, yeni gözlükle ileriye bakamadığı için yakalayamadı bence. Onun için, şimdi bilgi toplumuna bakarken, eski gözlüğü değiştirmek gerekir; yeni olguya yeni gözlükle bakmak lâzım.

Şimdi, aslında Batı'da da şu anda birçok insanın kafası karışık; bu postmodernistler vesaire. Postmodernizmi ben, tabii bilgi uygarlığının ilk döneminin kültür boyutu olarak görüyorum. Yalnız, oralarda da görüyorsunuz; birisi çıkıyor, tarihin sonundan bahsediyor, birisi çıkıyor, felsefenin sonundan bahsediyor, birisi çıkıyor, bilimin sonundan bahsediyor. Aslında, neyin sonu? Mekanik düşüncenin sonudur. Yani, mekanik düşünceye dayalı felsefenin sonudur, mekanik düşünceye dayalı tarihin sonudur, mekanik düşünceye dayalı bilimin sonudur, mekanik düşünceye dayalı kültürün sonudur. Olaya bu gözle bakmak lâzım.

Yani, hiçbir şeyin sonu değil aslında, insanlık sona gelmiş değil henüz; aksine yeni bir şeye başlıyor, büyük bir dönüşüm var, yeni bir başlamdır. Dolayısıyla yeni olguyu eski gözlükle görmeye devam etmek, büyük hata olur. Yeni olguyu yeni gözlükle görmek lâzım. O yüzden düşüncede devrim gerekiyor.

Ve bana göre, dediğim gibi, Türk toplumunun o yeni olguya uyumunda avantajlı olduğu noktalar da yok değil, var. Sınıfsız olması gibi, insanın merkezî unsur olması gibi avantajları var. Ama, bunu diğer bazı unsurlarla birleştirmek gerekiyor. Neyle? Bana göre, düşüncede devrimle.

Oturum Başkanı- Buyurun.

Pınar HOŞER- Pınar HOŞER, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiyim.

Benim merak ettiğim; günümüz Türkiye'sinde merkezîyetçi yapının sınırlandırılması ve devletin küçültülmesi rekabet kültürü açısından nasıl bir etki yaratır?

Teşekkürler.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN- Şimdi efendim, "devleti küçültelim" derken, devletin önce ne yaptığını bakmak lâzım. Yani, Türkiye'de, tabii liberalizm 1980'den sonra yeniden keşfedildi. Aslında Osmanlı'da da liberalizmi savunanlar vardı ve Osmanlılar da liberalizmi keşfetmişti; Bülent SABAHATTİN'ler vardı, başkaları da vardı; daha önceleri de vardı da. Şimdi, Türkiye'de bu olay, ideolojik olarak savunuluyor çoğu kez. Pragmatik yönü de var gayet tabii. Ben o yüzden diyorum ki; ben hiçbir şeye ideolojik olarak bakmıyorum. Çünkü, bilim bazlı düşündüğünüzde ideolojiler geri plânda, bir adım geride durması gerekir. Ve o yüzden ben, gerek bilimde, gerek yöntemde, gerek diğer alanlarda çoğulculuktan yanayım. Çünkü; her yeni bakış açısı, size yeni bir ufuk açar, her farklı bakış açısı, size yeni bir bilgi kazandırır, her yeni yöntem, size bir şeyler verir. O yüzden pragmatik olmak gerekir.

Devletin küçülmesi olayında da; devletin küçülmesi gerektiği yerler vardır. Ama, bilgi toplumuna geçerken devletin büyümesi gerektiği yer de olabilir. Bu açıdan baktığımda; ben, gerekli olduğu yerde gerekli olduğu kadar devletten yanayım. En küçük devlet değil; yani, küçülttünüz küçülttünüz, işlevini yerine getiremedi; o da olmaz. Yani, ben olaya ideolojik bakmadığım için; "gerekli olduğu yerde gerekli olduğu kadar devlet" tezinden yanayım.

Şu kitabın baskısını benim öğrenciler İzmir'de bulamıyor. Öğrenciler dedi ki, "Hocam, kalmamış, acaba Ankara'da var mı?" "Çocuklar, Ankara'ya gidiyorum, ben bu işi çözüp geleceğim" dedim. Sayın Özkan'ın bürosundan, galiba 15 kere sırf bu iş için telefon ettim, sonucu çözemedim. Devlet dairesine telefon ediyorum; o oraya gönderiyor, o oraya gönderiyor, o oraya; hiçbirinden sonuç alamıyorum. Yani, devlet böyle çalışıyorsa, tabii ki buranın küçülmesi lâzım.

Yeni çağda verimlilik ve kalite önemlidir, etkinlik önemlidir. Neyi nerede daha etkin sağlayacaksınız, bunlara öncelik vermeniz gerekir.

Örneğin; özel mal üretiminde artık kamunun yeri yok. Çünkü, özel mal piyasada üretilir ve piyasada plânlama her an yapılır. Yani, piyasa sisteminin özü şudur: Piyasadan fiyatları alır girişimci, ona göre plânını yapar. Yani fiyatlar plânı belirler; özel tipteki plânlar; harcama, tüketim, gelir vesaire. Sonra bunu uygularken plânlar da fiyatı belirler. Yani, fiyat-plân, fiyat-plân ilişkisi vardır. Piyasa sisteminin işleyişi buna bağlıdır. Fiyat-plân ilişkisi sürekli bir süreçtir; sürekli değişime uyum sağlarsınız. Fiyatlarda sonuçlar vardır. Sizin yaptığınız plânda beklentiler vardır; gelecek vardır, geçmişle geleceği bağdaştırırsınız ve sürekli geçmişle geleceği dinamik bir yapı olarak kurarsınız piyasa sisteminin dinamizminde. Burada sürekli uyum sağlarsınız; esneklik vardır, süreklilik var.

Peki, devletin plânlamasında ne vardır? Sene başında belirlersiniz bir yıl sonrasını. Bu ikisinin yarışması mümkün değil. O yüzden, özel mal alanında tabi ki özelleştirme gerekir, ama, etkin işleyen bir piyasa mekanizması olarak. Oysa, kamu mallarının koordinasyon süreci farklıdır. Bir kere bunlar da Türkiye'de bilinmiyor.

Çağdaş bir toplumda dört tane karar mekanizması vardır. Piyasa süreci bunlardan birisidir. **Rekabet süreci**, yani **piyasa süreci**; ekonomik alanda geçerli karar mekanizmasıdır. Buna karşılık **toplu pazarlık**, politikayla ekonominin kesiştiği alanda geçerli karar mekanizmasıdır. Bürokrasi, politik alanın uygulama aşamasında geçerli karar mekanizması hiyerarşiktir. Demokrasi veya seçim sistemi ise, kamusal mallar alanında geçerli bir karar mekanizmasıdır. Kamusal malların koordinasyonu; bakınız, şurası piyasa mekanizmasıdır, üretici- tüketici ilişkisi piyasalara gelir. Burası ekonomik alandır; şu sarıyla çizdiğimiz alan. Şurası politik alandır. Pür ekonomik alanda geçerli özel mallara ilişkin karar mekanizması, fiyat mekanizması ve rekabet mekanizmasıdır.

Şurası ikisinin kesiştiği alandır; politik, ekonomik alandır, burada pazarlık mekanizması geçerlidir; çünkü işçi-işveren gibi örgütlü gruplar vardır. Pazarlık mekanizması; o, orada geçerli.

Şurada ise, devletin ürettiği kamusal mal ve hizmetler, politik ya da ekonomik, hem ekonomik, hem politik olabilir. Burada, devlette bürokrasi bir diğer karar mekanizması; hiyerarşik işler, emir-komuta sistemi için işler.

Bir de, tüm bu sistem içinde demokratik seçim mekanizması vardır. Seçim mekanizması nasıl işler? Örgütlü grupların talepleri ve destekleri bir seçim öncesinde ortaya konur. Partiler de seçim öncesinde

bir bildiri yayınlar, seçim bildirgesi. der ki; "Ey vatandaş, beni iktidar yaparsan, ben sana şu şu şu kamusal malları üreteceğim." Demek ki, kamusal malın arzı Kamudan; talebi ise vatandaş ve örgütlü gruplardan geliyor.

Bu karşılıklı arz ve talebin koordinasyonu seçim mekanizmasıyla olur ve seçim 4 yılda bir yapılır. 4 yılda yapılan bir kamusal politik malların koordinasyon mekanizması, tabi ki çok etkin olmuyor. Ama, mümkün olabildiğince, diğer karar sistemleriyle de desteklenerek, bunun etkin hâle getirilmesi gerekir.

Dolayısıyla, "devlet küçülsün" derken, devletten vazgeçemediğiniz alanda devlet, gerekli olduğu yerde devlet olması gerekir; olmadığı yerde gerekmez. Bilgi toplumuna geçerken; özel birimler bilgi toplumunun altyapısı getirmiyorsa, kim yapacak bunu? O zaman devlet girecek tabi.

Dolayısıyla, olay, sanıldığı kadar böyle sloganlarla geçirilecek kadar kolay değil; olayın mantığına, felsefesine, kültürüne inmek gerekiyor. Yeterli araştırmalar yapıldığında her şeyin bir çözümü vardır. Sorun varsa, bence çözüm de vardır, yeter ki kaliteyi, niteliği ve uzmanı bularak bilim bazlı çözümler araştırılsın.

Oturum Başkanı- Aslında soru ve cevaplar çok güzel gidiyor, ama tabi bir yerde de bunu kesmek durumundayız. Ben, varsa bir soru daha alarak toplantıyı sonlandırmak istiyorum.

Yok gibi görünüyor, o zaman son soruyu Hocama ben yöneliyorum.

Hocam, bu anlattıklarımızdan, sunuşunuzdan, daha sonraki sorulara verilen cevaplardan; geleneksel yapımız nedeniyle her ne kadar birtakım olumlu dinamiklere sahip olsak bile, rekabet kültürünün oluşumunun zaman alacağı anlaşılıyor.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN - Ne alacağı?..

Oturum Başkanı- Zaman alacağı.

Ama, bir de baktığımızda; 1950'li, 60'lı yıllarda bizimle aynı parametrelere haiz ülkelerin; işte Japonya gibi, Güney Kore gibi Güneydoğu Asya ülkelerinin kısa sürede bu açığı kapatarak, rekabetçi bir

ortamı yakadıkları, bu kültüre eriştikleri görülüyor. Onlar, acaba bunu nasıl aştılar, bu süreyi nasıl kısalttılar? Bunu açıklarsanız sevinirim.

Prof. Dr. Hüsnü ERKAN - Şimdi efendim; tabi, her ülkenin farklı sosyolojik yapısı, sosyal tabakalaşması, sosyal işleyişi ve artı, toplumsal örgütlenmesi vardır.

Şimdi Japonya'nın, tabi farklı bir konumu var. Japonya'yı esas alırsanız; Japonya ile biz, aslında, Osmanlı da Batı'ya Japonlar gibi, mühendislik öğrenmek için, mekanik düşünceyi öğrenmek için adamlar göndermiş.

Japonlar gitmişler, Almanya'ya 1840'lı, 50'li yıllarda; öğrenci mühendis olmak için gelmiş, mühendislik öğrenmiş gitmiş. Biz Fransa'ya öğrenci göndermişiz, bizim Fransa'ya mühendislik okusun diye gönderdiklerimiz, şair ve ressam olup, geri dönmüşler efendim. Niye? Biz, değerlere, duygulara yatkın bir toplumuz; mekanik düşünce bize uzak gelmiş biraz. Yani o adamları da çok suçlamayın.

Sonuçta; tabi bize uzak kalmış. Japonya, şu iki şeyi yakalamış: Japonya'da, ben bu kitapta da kısaca değinmişim, iki görüş var. Bir ev sahibinin görüşü, bir de misafirin görüşü. "Misafirin görüşü" dedikleri Batılıların görüşü, "ev sahibinin görüşü" dedikleri de kendilerinin görüşü. Fark etmişler mekanik düşünceyi kavradıkları için; Batılının görüşünün dışarıdan bir görüş olduğu, yüzeysel bir görüş olduğunu fark etmişler, ama kendi görüşlerinin evin içindeki görüş olduğunu; yani bir misafir eve geldiğinde ne yapar? Misafir odasında konuşulanları, olanları görür, ama ev sahibi mutfaktakini de bilir ya da, meselâ misafire çıkaracağı şeyleri hangi zorluk içinde çıkardığını, evde var mıdır, yok mudur, pişirmesi nasıl, bilmem nesi nasıl, bir sürü başka ilişkileri görür, olayın farklı boyutları görür. Dolayısıyla, Japonlar bu iki kültürü uzlaştırmışlar ve Japonya'da tren, tek ray üzerinde değil, iki ray üzerinde yürümüş. Japonların avantajı burada; ikisini sentez edebilmişler, biz sadece taklit etmişiz.

Şimdi, ben bu kitapta incelerken şunu gördüm: Eski Türk toplumundaki dünya görüşü, oldukça doğal bir dünya görüşü ve yeniliğe, teknolojiye de bir hayli açık. Şimdi Japonlar'da da o var. Japonlar'da eğitim çok önemli ve eğitim, gelecekte meyve verecek bir ağaca benzetiliyor ve dolayısıyla mutlaka bir gün sonucunun alınacağından emin oluyorlar, geleceğe yatırım yapıyorlar, uzun dönemli düşünüyorlar ve o yüzden, yine bu kitapta belirtmişim ben onu; senkronize düşünüyorlar.

Şimdi doğu kültürlerinin bir özelliği vardır, yani geçmiş, bu gün ve gelecek birlikte düşünülüyor. Bu neye yarıyor?

Şimdi Batılı nasıl düşünüyor? Batılı, ayrı ayrı düşünüyor. Çünkü, Batı'da ayrıştırmacı mantık var; koparıp, bütünden soyutluyorsun, alıyorsun, tek tek inceliyorsun. O yüzden, Batı'nın kalite anlayışı, tek tek kaliteyi kontrol etmek şeklinde. Oysa, Japon, "toplam kalite" diyor, süreçleri bütünleştiriyor, birleştiriyor. Toplam katı ile, bir bir kalite farkı; işte Japon kültürüyle Amerikan kültürü arasındaki farktır.

Amerikalılar bunu sonradan keşfetti. Bakınız, 80'li yıllarda Japonya ABD'nin önüne geçmişti endüstri politikası açısından. Ama, ABD, tabi çok köklü araştırmalarla bunu fark ettiler, hızla yeni endüstrileşme politikalarına girdiler 80'li yıllarda ve 90'lı yıllarda tekrar o açıklarını kapatıp Japonya'nın önüne geçtiler.

Ve bana sorarsanız, Asya krizini ABD biraz istedi gibi geliyor. Çünkü, ABD, artık kendi bloğunu, kendi bahçesini, kendi arka bahçesini olgunlaştırmak istiyor. Bugün, bakınız dünyadaki yabancı sermayenin ikinci gittiği yer Brezilya'dır, 30 milyar dolar yabancı sermaye alıyor, Çin galiba 45 milyar alıyor. ABD kendi bloğunu yavaş yavaş oluşturuyor.

Şimdi Kore'ye gelince; Kore, tabi Japon örneğinden modelini alıyor, artı, oradaki işte dayanışmacı kültürü topyekûn bu işe tepeden yönlendiriyor; yani kendi toplumsal özelliklerini iyi kullanıyorlar, teknolojiyi almayı biliyorlar, teknolojiyi alıyor, makineyi taklit ediyor, yapıyor, onu bir süre sonra geliştiriyor.

Ve bir de Japonların avantajı, AR-GE'nin "G"sini ön plâna almalarıdır. Yani, sadece temel araştırma değil, piyasaya yönelik araştırma; artık piyasa önem kazanıyor.

Japonlar ve Koreliler bunu yapabildikleri için öne geçiyorlar. Yani, çağın mantığını, kültürünü, teknolojisini doğru gözlükle, doğru bakış açısıyla, doğru dünya görüşüyle ele alabilirseniz, Quantum sıçraması yapmamanız için hiçbir neden yok. Ama, bana göre, önce kişisel düzeyde Quantum sıçraması, sonra toplumsal düzeyde Quantum sıçraması; bu mümkün, merdiven atlıyorsunuz, birkaç basamak atlayabiliyorsunuz. Yani, eskiden sanayi uygarlığının hantal yapısı içindeki gibi, o hantal yapıyla zor adım atabiliyorsunuz zaten, basamak basamak çıkabiliyorsunuz, oysa şimdi teknoloji çok hızlı, şimdi sıçrama yapabiliyorsunuz. Yani, zıplama yapıp, ileriye atlama şansınız var, yeter ki onun kültürünü, mantığını, felsefesini, dünya görüşünün yöntemlerini kavrayabilesiniz.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Biz çok teşekkür ederiz. Ben şahsen kendi adıma bu toplantıdan çok, diğerlerinden de tabii ki aldık; bundan çok haz duyduğumu ve yararlandığımı ifade etmek isterim. Bir duyurumuz var: Perşembe toplantılarımız yine devam ediyor. Bu ayın üçüncü toplantısı önümüzdeki hafta Profesör Doktor Ejder YILMAZ tarafından usul hukukçusu gözüyle Türk Rekabet Kanunu konusunda olacaktır.

Hepinize teşekkür ediyoruz, iyi akşamlar diyorum.